

Хмельницький національний університет
Факультет міжнародних відносин і права
Кафедра міжнародної комунікації та політології

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
Інформаційна складова в арсеналі політичного тиску
російсько-української війни

Рівень вищої освіти Перший (бакалаврський)

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 052 Політологія

Освітня програма Освітньо-професійна програма Політологія

Шифр ПОЛ-21-1

Виконав студент 4 курсу група ПОЛ-21-1 Нарольський В. М.

Керівник _____ Земський Ю. С.

Нормоконтролер _____ Козаченко С. М.

До захисту допускаю:

Завідувач кафедри Заславська О. О.

Дата « 18 » серпня 2025 р.

Хмельницький 2025

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Міжнародних відносин і права

Кафедра Міжнародної комунікації та політології

Рівень вищої освіти Перший (бакалаврський)

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 052 Політологія

Освітня програма Освітньо-професійна програма Політологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Заславська О.О.

_____ 2025р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Нарольський Владислав Миколайович

Тема кваліфікаційної роботи: Інформаційна складова в арсеналі політичного тиску російсько-української війни.

Керівник кваліфікаційної роботи: професор, доктор історичних наук Земський Юрій Сергійович.

Затверджено наказом ректора університету від _____ 20__ р. № _____

2. Строк подання студентом роботи на кафедру _____ 20__ р.

3. Вихідні дані до роботи спираються на дослідження українських науковців, зокрема Б. Довганя, І. Жаровської, О. Курбана, С. Сунгурової, Ю. Феценка, Ю. Хохлачової, які розкривають природу та механізми інформаційних війн. Особливу увагу приділено інформаційно-психологічному впливу Росії в умовах війни проти України у працях Ю. Більовської, Є. Магди, С. Меренюк, Р. Петренка, О. Джус та інших. Важливими є також праці А. Глушка, І. Парфенюк, Г. Почепцова, Ю. Калініченка, В. Ліпкана, Н. Федоренко й О. Ткачука, присвячені технологічним аспектам інформаційного тиску та питанням інформаційної безпеки держави.

4. Зміст пояснювальної записки полягає у розкритті методологічних основ дослідження, що поєднують загальнонаукові та спеціальні методи для всебічного аналізу інформаційних війн. Структурно-функціональний підхід допоміг вивчити моделі інформаційного впливу і його роль у безпеці держави.

5. Дата видачі завдання _____

Керівник _____ Земський Ю. С.

Завдання прийняв до виконання _____ Нарольський В. М.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів (розділів) кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапу роботи	Примітка
1	Вибір теми дослідження. Визначення об'єкта і предмета дослідження, постановка мети і завдань.	До _____ 20__ р.	виконано
2	Визначення теоретико-методологічних засад дослідження. З'ясування актуальності проблеми.	До _____ 20__ р.	виконано
3	Оформлення вступу кваліфікаційної роботи.	До _____ 20__ р.	виконано
4	I розділ кваліфікаційної роботи.	До _____ 20__ р.	виконано
5	II та III розділ кваліфікаційної роботи.	До _____ 20__ р.	виконано
6	Загальні висновки.	До _____ 20__ р.	виконано
7	Оформлення кваліфікаційної роботи.	До _____ 20__ р.	виконано
8	Попередній захист кваліфікаційної роботи.	_____ червня 20__ р.	виконано
9	Захист кваліфікаційної роботи (відповідно графіку)	_____ червня 20__ р.	виконано

Студент

Нарольський В.М.

Керівник кваліфікаційної роботи

Земський Ю.С.

АНОТАЦІЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Тема кваліфікаційної роботи: Інформаційна складова в арсеналі політичного тиску російсько-української війни

Студент Нарольський Владислав Миколайович

Керівник Земський Юрій Сергійович

Кваліфікаційна робота включає 76 сторінок, перелік джерел посилання складає 56 найменувань.

Ключові слова: *інформаційна безпека, інформаційна війна, інформаційний простір, масова свідомість, психологічний вплив, дезінформація, пропаганда, гібридна війна, кібератаки, стратегічні комунікації, національна безпека, інформаційні загрози, протидія, свідомість, Україна.*

Об'єктом дослідження є інформаційна війна як актуальний інструмент впливу на масову свідомість, з метою досягнення політичних цілей

Предметом дослідження є інформаційні агресивні маніпуляції та спотворення як засіб досягнення росією політичних цілей у війні проти України

За результатами дослідження За результатами дослідження здійснено комплексний аналіз сутності та механізмів інформаційної війни в контексті сучасних глобальних трансформацій, зокрема в умовах російсько-українського збройного конфлікту. Підготовлено теоретичне обґрунтування інформаційної війни як форми соціального протистояння, спрямованого на свідомість і поведінкові моделі громадян. Надано класифікацію основних засобів інформаційного впливу, що використовуються в гібридних війнах, та розроблено рекомендації щодо посилення інформаційної безпеки України, які можуть стати основою для подальших практичних заходів із протидії інформаційним загрозам.

Одержані результати можуть бути використані у державній безпеці для формування політики інформаційної безпеки та стратегій протидії загрозам. Вони корисні в підготовці фахівців із безпеки, журналістики, політології та суміжних галузей. У військовій сфері сприятимуть покращенню інформаційно-психологічного забезпечення та аналізу гібридних загроз. Засоби масової інформації можуть застосовувати їх для боротьби з фейками та підвищення стандартів етичної журналістики. Для громадянського суспільства важливі у захисті прав людини та посиленні медіаконтролю.

Випускник _____ Нарольський В. М.

Дата подання кваліфікаційної роботи до захисту _____ 2025 р.

ВСТУП	
1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН	10
1.1. Основні теоретичні підходи до тлумачення терміну «інформаційна війна»	10
1.2. Типологічні характеристики інформаційних воєн	13
Висновки до розділу	22
Розділ 2. ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ВЕДЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВОЄН РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ	24
2.1. Передумови та завдання інформаційних воєн розв'язаних рф	24
2.2. Арсенал російських інформаційних війн початку ХХІ ст.	32
2.3. Тактичні етапи розгортання росією інформаційних війн	37
Висновки до розділу	43
Розділ 3. ІНФОРМАЦІЙНА ЗБРОЯ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ ПРОТИ-УКРАЇНИ	45
3.1. Причини, цілі та технології інформаційних інспірацій росії в Україні	45
3.2. Особливості механізмів протидії України інформаційній агресії російської федерації	55
Висновки до розділу	66
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Актуальність дослідження

Проникнення цифрових технологій у всі сфери життєдіяльності суспільства стало визначальним чинником глобального прогресу, що формує нові вектори розвитку у духовній, інтелектуальній та соціально-економічній сферах. Явище інформаційних воєн, є характерним проявом цієї трансформації, уособлюючи нову форму конфлікту в умовах інформаційної ери.

Сучасна наука дедалі активніше досліджує інформаційну війну як особливий тип соціального протистояння, де головною мішенню впливу виступає людська свідомість. Суть цього феномену — у цілеспрямованому управлінні масовою свідомістю шляхом контролю інформаційного простору, що часто реалізується непомітно для самих об'єктів маніпуляції. Відмінною рисою таких конфліктів є їхня орієнтація на психічну сферу, здатність формувати певні світоглядні позиції та поведінкові шаблони без усвідомлення зовнішнього втручання. Це зумовлює виняткову небезпеку інформаційних воєн у сучасних умовах, коли інформація перетворилася на ключовий інструмент впливу як на суспільні явища, так і на особистісні рішення окремих індивідів.

Військові конфлікти дедалі частіше використовують інформацію як потужний інструмент впливу, що робить інформаційну війну особливо небезпечним видом протистояння. Вона передбачає цілеспрямоване збирання даних, масове поширення пропагандистських матеріалів та навмисну дезінформацію, спрямовані на підрив морального стану противника, дискредитацію його інформаційного простору та дестабілізацію суспільства. Характерною рисою таких дій є їхня комплексність — поєднання психологічного впливу з кібернетичними атаками, що формує новий вимір сучасних конфліктів, де інформація виступає як зброя, а свідомість людей стає полем бою.

В умовах триваючої російсько-української війни забезпечення інформаційної безпеки стає стратегічним пріоритетом для України. Російська пропаганда систематично прагне дискредитувати українську владу, збройні сили

та суспільство, використовуючи країну як полігон для тестування новітніх методів інформаційної війни. Це ставить перед українськими фахівцями складне завдання - не лише ефективно протистояти актуальним загрозам, але й прогнозувати можливі сценарії розвитку подій. У сучасних реаліях захист інформаційного простору перетворився на вирішальний чинник збереження державного суверенітету та національної безпеки, що потребує постійного вдосконалення механізмів протидії інформаційним атакам.

Не дивлячись на реальні бойові дії, суспільство досі недостатньо усвідомлює небезпеку сучасних інформаційних технологій, які можуть використовуватись для прихованого психологічного впливу, особливо у політичних цілях. Глибоке розуміння механізмів інформаційної війни, зокрема проти України, дозволить передбачити її наслідки, мінімізувати шкоду та розробити ефективні засоби захисту.

Стан наукової розробки. У сучасних наукових працях помітний великий інтерес до цієї проблеми, що знайшло своє відображення й у роботах численних вітчизняних дослідників. На теренах українського академічного середовища сформувалося декілька ключових напрямів дослідження цього феномену та їх дослідники:

Теоретико-методологічні засади інформаційних війн відображено у наукових роботах таких дослідників, як Б. Довгань, І. Жаровська, А. Карнаух, О. Курбан, С. Сунгурова, В. Хорошко, а також Л. Міщенко, Т. Шевченко і К. Павленко. Окрему увагу цим питанням приділяли також І. Фещенко та Ю. Хохлачова.

Дослідження, присвячені інформаційно-психологічним впливам РФ у контексті агресії проти України, представлені у працях Ю. Більовської, В. Лизанчука, Є. Магди, С. Меренюк, Н. Семен, а також Р. Петренка і М. Лисенка, Ю. Горбань, О. Джус та П. Шевчук.

У питаннях технологічного компонента інформаційних війн суттєвий внесок зробили А. Глушко, І. Парфенюк, Л. Смола, Р. Рудник, а також С.

Захарченко й В. Бойко. Значущі міркування щодо цієї проблематики також висловлювали Ю. Калініченко та Г. Почепцов.

Щодо інформаційної безпеки держави, серед провідних дослідників варто назвати В. Ліпкана, Ю. Максименка, А. Младьонову, А. Яфонкіна, а також Н. Федоренко й О. Ткачука.

Триваюча нині російсько-українська війна значною мірою трансформує попередні уявлення про інформаційну війну як зброю, що робить необхідним подальший глибший аналіз особливостей ведення інформаційної боротьби в умовах сучасного стану гібридного конфлікту.

Об'єкт дослідження – інформаційна війна як актуальний інструмент впливу на масову свідомість, з метою досягнення політичних цілей

Предмет дослідження – інформаційні агресивні маніпуляції та спотворення як засіб досягнення росією політичних цілей у війні проти України

Мета дослідження – з'ясувати причини, сучасні технології та ключові інструменти російської інформаційної агресії в Україні, в контексті реалізації політичних завдань війни.

Основні дослідницькі завдання:

- дослідити теоретико-методологічні засади вивчення інформаційної війни;
- виявити та проаналізувати причини та чинники виникнення інформаційних конфліктів у сучасних умовах;
- дослідити сучасні моделі та технологічні засоби, застосовані РФ у розв'язаних інформаційних війнах;
- проаналізувати специфіку російської інформаційної агресії як інструменту вирішення політичних цілей в Україні.

Методи дослідження. У дипломній роботі застосовано комплекс наукових методів, що дозволило всебічно дослідити проблематику інформаційних війн.

Методологічна основа дослідження базується на комплексному застосуванні загальнонаукових та спеціальних методів, що дозволило провести всебічний аналіз феномену інформаційних війн. У роботі був використаний

структурно-функціональний метод, який дав змогу дослідити моделі інформаційних війн та механізми їх впливу на інформаційну безпеку.

Сучасне наукове пізнання феномену інформаційних конфліктів ґрунтується на комплексному застосуванні системного аналізу та історичного підходу. Системний метод дозволив виокремити структурні елементи інформаційного протистояння, встановити причинно-наслідкові зв'язки між його компонентами та виявити внутрішні механізми функціонування. Паралельно історико-генетичний підхід забезпечив можливість реконструкції еволюційного розвитку інформаційних війн, виявлення етапів їх трансформації та аналізу історичних прецедентів. Таке поєднання методів дало змогу не лише констатувати факти, а й виявити глибинні закономірності динаміки інформаційних конфліктів, зокрема: циклічність певних форм інформаційного впливу; залежність методів від технологічного розвитку; кореляцію між політичними системами та типами інформаційного протистояння; тенденцію до ускладнення структурних взаємозв'язків у міру розвитку суспільства.

Таке поєднання методів забезпечило глибоке та багатогранне розуміння інформаційних війн як складового елементу сучасних політичних процесів і комунікативних технологій впливу на суспільство.

Структура дипломної роботи включає: вступ, три розділи основного тексту, висновки та список використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 76 сторінок, з яких 65 сторінки припадає на основну частину.

Зміст розділів: Перший розділ присвячено теоретичним аспектам інформаційної війни, де розкрито її концептуальні основи. Другий розділ аналізує етіологію інформаційних війн, інструменти інформаційної війни РФ та сучасні методи та моделі їх ведення. Третій розділ спеціалізовано на дослідженні російсько-українського інформаційного протистояння, зокрема технологій агресії та механізмів захисту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН

1.1. Основні теоретичні підходи до тлумачення терміну «інформаційна війна».

У сучасному світі, де інформаційні технології стали ключовим чинником розвитку, поняття "інформаційна війна" перестало бути лише публіцистичним кліше чи політичним гаслом. Воно перетворилося на самостійний науковий концепт, що вивчається в академічному середовищі як складний багаторівневий феномен. Сучасні дослідження розглядають інформаційну війну як системний процес стратегічного впливу, що поєднує різноманітні методи — від цілеспрямованої дезінформації та складних кібератак до витончених політичних маніпуляцій. Ці інструменти використовуються для досягнення конкретних політичних, економічних та геостратегічних цілей, формуючи нові правила глобальної взаємодії [9, с. 54-56].

Поняття «інформаційна війна» вперше з'явилося в кінці 80-х років ХХ століття. Й виникло внаслідок роботи американських військових теоретиків і здобуло широке визнання після успішної кампанії зі знищення СРСР. Активне використання терміну почалося під час війни Сполучених Штатів проти Іраку у 1991 році, коли не тільки були застосовані новітні інформаційні технології й акцентовано на їхньому значенні, що спричинило великий резонанс [40, с. 152].

За інформацією інших дослідників, можлива поява поняття «інформаційна війна» могло бути вперше введено в 1985-х роках в КНР [40, с. 154].

Сучасною реальністю стало активне використання інформаційної зброї та організація й проведення інформаційних воєнних операцій. У різних країнах, як на заході, так і на сході, набули поширення такі терміни, як інформаційна війна, психологічна війна, кібернетична війна, електронна війна, енерго-інформаційна війна та інші.

Сучасні інформаційні війни являють собою стратегічне протистояння, де ключовим інструментом стають інформаційно-комунікаційні технології. У такому

конфлікті суб'єкти задіюють цілий арсенал методів впливу — від цілеспрямованої дезінформації та складних кібероперацій до тонкої маніпуляції суспільною свідомістю. Особливістю таких війн є їх гібридний характер: вони можуть вестись одночасно у відкритій та прихованій формі, часто без чітко визначених фронтів чи явної участі державних структур. Головною метою інформаційних війн є не фізичне знищення противника, а підрив його політичної стабільності, економічного потенціалу та суспільної згуртованості через контроль інформаційного простору [33, с. 20].

Суспільство зіткнулося з новим викликом – феноменом інформаційної війни, який став невід'ємною частиною геополітичного протистояння. Аналіз наукових джерел дозволяє виділити чотири основні підходи до визначення цього комплексного явища, кожен з яких розкриває різні його аспекти [42, с. 328].

Найбільш всебічне розуміння інформаційної війни ґрунтується на її сприйнятті як багаторівневого феномену, що інтегрує політико-правові, соціально-економічні та психологічні важелі впливу. Такий підхід підкреслює стратегічну важливість контролю над інформаційним простором, передбачає цілеспрямоване витіснення опонента з інформаційної сфери, руйнування його каналів комунікації та блокування інформаційних потоків. Особливої актуальності ця концепція набуває в умовах глобалізації, коли інформація стала ключовим ресурсом у формуванні суспільної думки та здійсненні політичного тиску.

З точки зору конфліктології, інформаційна війна розглядається як найвища форма інформаційного протистояння, що вирізняється високою інтенсивністю, короткою тривалістю критичних фаз і радикальністю боротьби, де перемога однієї сторони автоматично означає повну поразку іншої. Цей підхід особливо доречний для аналізу кризових ситуацій, коли інформаційне загострення досягає максимального рівня.

У межах технологічного підходу увага зосереджується на операційно-тактичних елементах, де інформаційна війна розглядається як інструмент підтримки військових дій. Основний акцент робиться на сучасних електронних системах — супутникових технологіях, цифрових передавачах та

засобах радіоелектронної боротьби, які застосовуються для досягнення конкретних тактичних цілей.

Найвужчим за фокусом є кібернетичний підхід, який інтерпретує інформаційну війну як протиборство технічних систем у цифровому середовищі. У цій моделі головними засобами впливу виступають спеціалізовані кіберзасоби, а поле битви зосереджується в комп'ютерних мережах та цифровій інфраструктурі. Такий підхід є особливо цінним для аналізу вузько спеціалізованих форм інформаційного протистояння у сфері кібербезпеки [42, с. 330].

Еволюція цих концепцій тісно пов'язана з технологічним прогресом. Від пропагандистських методів минулого століття суспільство перейшло до складних технологічних комплексів, що включають алгоритми штучного інтелекту, глибокі фейки, бот-мережі та цільову рекламу в соціальних медіа. Сучасна інформаційна війна характеризується гібридністю, мережевим характером, транскордонністю та експлуатацією емоційного фактора.

Особливу актуальність ці концепції набули в контексті російсько-українського конфлікту, де інформаційна складова відіграє вирішальну роль. Україна стала полігоном для тестування новітніх методів, що поєднують маніпуляцію історичною пам'яттю, експлуатацію соціальних розколів і створення альтернативних інформаційних просторів [2, с. 56].

Протидія цим загрозам вимагає комплексного підходу, що включає розвиток медіаграмотності, створення ефективних систем моніторингу, розвиток критичного мислення і впровадження технологічних рішень для боротьби з дезінформацією. Перспективи подальших наукових розробок у цій галузі пов'язані з створенням систем штучного інтелекту наступного рівня.

Таким чином, сучасне розуміння інформаційної війни як багатовимірного феномену вимагає міждисциплінарного підходу, що поєднує політичні, психологічні, соціологічні та технічні аспекти. Це особливо важливо в умовах, коли інформаційні потоки значною мірою визначають динаміку сучасних конфліктів і становлять серйозну загрозу національній безпеці.

1.2. Типологічні характеристики інформаційних воєн

Для глибшого аналізу інформаційних впливів необхідно чітко визначити основні елементи інформаційного військового протистояння — його об'єкти та суб'єкти, а також існуючі форми таких конфліктів. Об'єкт інформаційної війни представляє собою ціль впливу, на яку спрямовані дії суб'єкта задля отримання конкретних стратегічних переваг. У цьому контексті ключовим об'єктом деструктивного інформаційного впливу виступає суспільна свідомість - як у формі масової громадської думки, так і на рівні індивідуального сприйняття окремої особи.

Це підкреслює, що сучасні інформаційні війни перш за все є боротьбою за контроль над свідомістю людей, де кожен індивід стає потенційною мішенню для маніпулятивних технологій. Такий підхід дозволяє зрозуміти, чому методи інформаційного впливу постійно вдосконалюються, адаптуючись до особливостей суспільної психології та індивідуальних механізмів прийняття рішень.

Основними об'єктами деструктивного інформаційного впливу є ідеологічно-психологічна сфера суспільства, що пов'язана з інформаційними ресурсами та їх використанням для маніпулювання психікою і поведінкою людей; цілями стають будь-які ресурси, які відображають духовні, історичні, культурні та національні цінності (зокрема традиції та надбання нації й держави в різних сферах суспільного життя); інформаційна інфраструктура, яка охоплює всі проміжні ланки між інформацією та людиною; системи, що формують суспільну свідомість і громадську думку; механізми прийняття політичних рішень, включаючи вплив інформації на процеси ухвалення таких рішень на різних управлінських рівнях [2, с. 69].

Сучасні інформаційні війни мають чітко виражений політичний вектор, де основним об'єктом маніпуляцій виступає людина - її свідомість та поведінкові моделі. Політичні актори використовують складні механізми прихованого впливу, що діють через психіку та нервову систему, досить часто вплив здійснюється на підсвідомий рівень, а сучасні технології дозволяють здійснювати непомітне

програмування масової свідомості з метою формування потрібних політичних установок.

Ключовим інструментом політичного впливу є системне проникнення у всі сфери життєдіяльності суспільства: політичну (формування певних ідеологічних орієнтирів); економічну (створення штучних кризових явищ); культурну (маніпуляція через мистецтво та медіа); науково-технічну (контроль над інформаційними потоками); соціально-психологічну (формування колективних уявлень); міжнаціональну (розпалювання етнічних конфліктів).

Політичні суб'єкти інформаційної війни прагнуть до домінування в міжнародних відносинах шляхом створення мережі впливу, що охоплює всі рівні соціальних комунікацій. Така всеосяжна стратегія дозволяє формувати вигідні політичні смислові конструкції, контролювати суспільні настрої та маніпулювати громадською думкою в глобальному масштабі.

Суспільство стикається з широким спектром технологій, які використовуються для негативного впливу на його духовні та ідеологічні цінності. Ці технології можуть застосовуватися різними суб'єктами, такими як розвідувальні служби іноземних держав, терористичні організації, політично мотивовані радикальні групи, кримінальні угруповання, транснаціональні корпорації та інші учасники міжнародних відносин, для досягнення різноманітних цілей.

Незважаючи на різні думки експертів, які вважають, що застосування інформаційних методів є характерним лише для кінця XX та XXI століття, існує чимало прикладів, які свідчать про те, що ця форма протистояння використовувалася набагато раніше. Сучасні прояви цього явища можна вважати результатом еволюції перших інформаційних війн [9, с. 51-52].

Дослідження історичного розвитку інформаційних війн дає змогу виділити п'ять ключових типів таких протистоянь, кожен із яких характеризується власними цілями та засобами впливу.

Перший тип - інформаційна війна в умовах миру - найчастіше застосовується під час виборчих кампаній. Її основним інструментом є системний

вплив на масову свідомість, спрямований на трансформацію громадської думки та формування суспільних уподобань на користь певних політичних сил. Такі кампанії характеризуються використанням складних комунікаційних стратегій, що поєднують відкриту агітацію з прихованими методами маніпуляції.

Другий тип - інформаційна війна у воєнний період - виконує допоміжну роль щодо традиційних збройних дій. Вона може як підсилювати ефективність військових операцій, так і в окремих випадках повністю замінити їх. Основна мета таких дій полягає у деморалізації противника, дезінформації ворога та мобілізації власного населення.

Третій різновид - інформаційні операції у миротворчій діяльності - спрямований на консолідацію суспільства навколо нової влади. Такі кампанії передбачають формування єдиного інформаційного простору, створення позитивного іміджу нової політичної еліти та дискредитацію колишніх опонентів. Їхня основна задача - забезпечити легітимність змін і сформувати нові моделі суспільної поведінки.

Один із напрямів - інформаційні операції для вирішення соціальних проблем - фокусується на трансформації суспільних установок. Такі кампанії прагнуть змінити соціальні норми, поведінкові моделі та ціннісні орієнтації великих груп населення. Вони часто використовуються для боротьби зі шкідливими звичками, профілактики соціальних конфліктів чи популяризації здорового способу життя.

П'ятий різновид - пропагандистські інформаційні війни - тісно пов'язаний з традиційними збройними конфліктами. Його особливість полягає в трансформації інформаційної функції з нейтрального інформування на ідеологічну індоктринацію. Такі кампанії характеризуються чіткою бінарністю ("свої" проти "чужих"), використанням емоційно забарвлених образів і спрощених ідеологічних конструктів.

Інтернет-простір перетворився на ключовий плацдарм для ведення інформаційних війн, де використовуються передові цифрові технології впливу на масову свідомість [35, с. 86-87]. Особливістю таких кіберконфліктів є здатність

генерувати альтернативні інформаційні реальності, що існують виключно у віртуальному середовищі. Це призводить до кризи епістемологічного розрізнення, коли грань між об'єктивними фактами та навмисно сконструйованими псевдоподіями стає все більш умовною.

Кожен з цих типів інформаційних війн має свої особливості планування, реалізації та оцінки ефективності. Вони можуть застосовуватись як окремо, так і в різних комбінаціях, формуючи складні багаторівневі системи інформаційного впливу. Сучасні технології дозволяють одночасно вести кілька типів інформаційних війн, що значно підвищує їхню ефективність і ускладнює завдання протидії.

Етап розвитку інформаційних війн демонструє яскраво виражену динаміку трансформації їх форм та методів впливу. Історично сформовані моделі інформаційного протистояння зазнали суттєвих змін, що дозволяє чітко розмежувати дві генерації таких конфліктів. Інформаційні війни першого покоління, характерні для індустріальної епохи, ґрунтувалися на лінійних моделях комунікації з чітко вираженою вертикаллю "творець контенту — масовий споживач". Вони відзначалися централізованим контролем інформаційних потоків, використанням класичних засобів масової інформації (газети, радіо, телебачення) та практично повною відсутністю зворотного зв'язку з цільовою аудиторією [23].

Перехід до інформаційних війн другого покоління, що відбувся в епоху цифровізації, приніс принципово нові якості цього феномену. Сучасні конфлікти в інформаційній сфері відзначаються мережевою структурою комунікацій, децентралізованим характером впливу, активним використанням соціальних медіа та цифрових платформ. Відмінною рисою стає висока інтерактивність, двосторонній зв'язок із аудиторією, а також можливість тонкої персоналізації контенту за допомогою алгоритмів штучного інтелекту та технологій великих даних [23]. Ця еволюція відображає глобальний перехід від жорстких ієрархічних структур до гнучких мережевих моделей комунікації, що значно ускладнює завдання виявлення, аналізу та нейтралізації інформаційних загроз.

Сьогодні інформаційні війни другого покоління характеризуються небаченою раніше динамічністю, адаптивністю до змінних умов і високою стійкістю до традиційних методів протидії. Вони трансформувалися у складні багаторівневі системи впливу, що поєднують елементи психологічної війни, кібернетичних атак і соціальної інженерії. Особливу небезпеку становить здатність таких систем до швидкої мутації та адаптації до змінних умов інформаційного середовища, що вимагає постійного вдосконалення методів їх вивчення та нейтралізації.

Сучасна наукова думка проводить чітку межу між двома типами інформаційних конфліктів - внутрішніми та зовнішніми. Внутрішня інформаційна війна являє собою специфічну форму суспільного протистояння, де основним об'єктом впливу стає власне населення країни. Такий конфлікт реалізується через: системне використання державних інформаційних ресурсів; контроль над ключовими ЗМІ, що знаходяться в залежності від влади; створення цілісного пропагандистського механізму; стратегічна мета внутрішньої інформаційної війни полягає у формуванні потрібних ідеологічних установок та моделей поведінки, що відповідають інтересам правлячих еліт і олігархічних груп. Це досягається через: викривлене подання інформації; маніпуляцію суспільною свідомістю; контроль над інформаційним простором; обмеження доступу до альтернативних джерел інформації [25, с. 60].

Методи зміни поведінки противника ґрунтуються на комплексному використанні як явних, так і прихованих інформаційних загроз, які можуть мати зовнішнє або внутрішнє походження. Зовнішні загрози виникають у результаті конкурентної боротьби між інформаційними системами за доступ до ключових ресурсів, необхідних для їх стабільного функціонування. Це включає контроль над інформаційними потоками, маніпуляцію даними та створення штучних інформаційних дефіцитів, що дозволяє впливати на прийняття рішень цільовими суб'єктами [25, с. 68-69].

Внутрішні загрози, у свою чергу, формуються через наявність у системі суперечливих елементів, які можуть порушувати її стабільність. Особливу

небезпеку становлять приховані загрози, коли система не усвідомлює небезпеку в реальному часі через недостатню адаптацію до динамічних змін або відсутність ефективних механізмів моніторингу. Такі загрози часто використовуються для посилення внутрішніх конфліктів і систематичного впливу ззовні, що робить їх особливо небезпечними для національної безпеки.

У контексті інформаційної війни прихованим загрозам приділяється пріоритетна увага, оскільки вони дозволяють досягати стратегічних цілей без прямого використання сили. Вони можуть включати: кібернетичні атаки на критичну інфраструктуру; розповсюдження дезінформації через соціальні мережі; маніпуляцію алгоритмами пошукових систем; використання штучного інтелекту для створення глибоких фейків.

Це зумовлює необхідність розвитку комплексних систем інформаційної безпеки, які стають ключовим елементом загальнодержавної стратегії. Такі системи повинні включати: моніторинг інформаційного простору – виявлення загроз на ранніх етапах; аналітичні центри – оцінка ризиків і прогнозування сценаріїв розвитку; технологічний захист – протидія кібератакам і маніпуляціям; освітні програми – підвищення медіаграмотності населення.

Все це свідчить, що в найближчі десятиліття інформаційні війни загостряться, ставши основним інструментом міжнародної політики. Технології штучного інтелекту та нейромережі нададуть нові можливості для ведення складних операцій інформаційного впливу, що потребує постійного вдосконалення методів захисту.

Отже, інформаційна безпека перетворюється на критичний компонент національної безпеки, а розробка ефективних стратегій протидії стає однією з найважливіших задач сучасних держав. В умовах зростаючої технологічної складової конфліктів лише комплексний підхід, що поєднує технологічні, правові та соціальні механізми, дозволить забезпечити стійкість суспільства до інформаційних загроз.

На міждержавному рівні інформаційне протистояння розгортається між країнами та їх політичними та економічними альянсами, що використовують

інформаційні ресурси для досягнення геополітичних цілей [19, с. 83]. Окрему групу учасників становлять транснаціональні корпорації та міжнародні фінансові інститути, які часто діють у стратегічній взаємодії з державами або ж у конфлікті з ними, захищаючи свої економічні інтереси.

Особливу небезпеку становлять недержавні актори, зокрема міжнародні терористичні організації та транснаціональні злочинні угруповання, які активно використовують інформаційні технології для дестабілізації ситуації в цілих регіонах. Конфліктні лінії також проходять між різними кримінальними структурами, які ведуть боротьбу за вплив у цифровому просторі, а також між цими структурами та державними утвореннями, що намагаються протистояти їхній діяльності.

Ця складна мережа інформаційних конфліктів створює нову реальність міжнародних відносин, де традиційні межі між державними та недержавними акторами, між економічними та політичними інтересами стають все більш умовними. В таких умовах ефективна стратегія національної безпеки повинна враховувати весь спектр потенційних загроз і суб'єктів інформаційного впливу, розробляючи комплексні механізми протидії як державним, так і недержавним учасникам інформаційних війн.

В світі інформаційні технології та цифрові комунікації відіграють ключову роль у багатьох сферах життя, що зумовлює появу різноманітних форм інформаційного протистояння [60, с. 69]. Однією з таких загроз є промисловий шпідіаж, який полягає у викраденні патентованої інформації, порушенні прав інтелектуальної власності, навмисному викривленні або знищенні важливих даних задля отримання конкурентних переваг.

Не менш небезпечним явищем є хакінг – незаконне отримання доступу до особистих даних, ідентифікаційних номерів або конфіденційної інформації, що має обмежений доступ. Кібервійну можна охарактеризувати як конфлікт у віртуальному просторі, спрямований на дестабілізацію роботи державних установ, фінансових та ділових центрів, що призводить до хаосу й безладу у суспільстві.

Ще однією загрозою є мережева війна, в якій беруть участь терористичні та кримінальні угруповання, громадські організації або соціальні рухи, які використовують цифрові технології для координації своїх дій. Ця форма конфлікту ґрунтується на принципі децентралізації комп'ютерних систем, що ускладнює контроль з боку урядів.

Електронна війна охоплює широкий спектр дій, пов'язаних зі збиранням тактичної інформації, захистом власних інформаційних ресурсів та розповсюдженням дезінформації для отримання переваг над противником. Вона дозволяє здійснювати вплив на супротивника шляхом управління інформаційними потоками та маніпуляції даними [25, с. 61].

Психологічна війна є ще однією небезпечною формою інформаційного впливу. Вона спрямована на зміну поведінки людей, формування масових настроїв та маніпулювання суспільною свідомістю. Використання методів психологічного впливу дозволяє змінювати групові норми поведінки, впливати на рішення людей та створювати певні наративи, що вигідні для сторони, яка веде інформаційну війну.

Психологічна війна - це процес впливу на розум людей, спрямований на зміну їхньої психіки, соціальних норм, громадської думки та загальної свідомості.

Радіоелектронна боротьба - це комплекс скоординованих дій, спрямованих на отримання інформації про розташування радіоелектронних систем противника, управління його військами та зброєю, їхнє знищення та блокування передачі інформації.

Сучасні інформаційні конфлікти набули різних форм і використовуються для досягнення політичних, економічних чи військових цілей. Захист від цих загроз вимагає комплексного підходу, що включає вдосконалення кібербезпеки, підвищення рівня обізнаності населення та розвиток інформаційної гігієни.

Складність інформаційної війни проявляється у її багатогранній структурі, яка включає кілька ключових компонентів. Першим елементом є електронна боротьба, що полягає у проникненні в комп'ютерні системи противника, зборі конфіденційних даних та впливі на роботу технічних інформаційних комплексів.

Другим важливим аспектом виступають психологічні операції, спрямовані на маніпулювання свідомістю військовослужбовців та цивільного населення противника через спеціально розроблені інформаційні кампанії, які формують певні моделі поведінки та змінюють світоглядні позиції.

Не менш значущим компонентом є дезінформація, яка передбачає навмисне поширення спотворених фактів про власні можливості та наміри, що призводить до формування у противника хибного розуміння ситуації. Паралельно проводяться заходи інформаційної безпеки, спрямовані на захист власних стратегічних даних, запобігання витоку конфіденційної інформації та приховування реальних планів і ресурсів.

У деяких випадках інформаційна війна може включати фізичне враження інфраструктури, що проявляється у цілеспрямованому знищенні інформаційних вузлів, виведенні з ладу комунікаційних систем та руйнуванні технічних засобів обробки даних. Окремо варто відзначити прямі інформаційні диверсії, які полягають у тонкому спотворенні інформаційних потоків, маніпуляціях інтерпретацією фактів та формуванні потрібного враження без безпосередньої зміни першоджерел. У сукупності ці елементи створюють потужний інструментарій для ведення сучасних інформаційних конфліктів, де перевага часто належить тому, хто вміє ефективно комбінувати різні методи впливу.

Сучасна інформаційна війна є динамічним явищем, яке поєднує різні елементи в залежності від конкретних цілей та обставин. Взаємодія цих компонентів формує загальний ефект впливу, що проявляється як у глобальному масштабі, так і на рівні окремих держав. Аналіз різновидів інформаційних конфліктів дозволяє виявити широкий спектр стратегічних підходів, тактичних прийомів та конкретних методів, які застосовуються у сучасних умовах інформаційного протистояння.

Гнучкість та адаптивність є ключовими характеристиками інформаційних війн, оскільки вони постійно еволюціонують, враховуючи зміни в технологіях, суспільних процесах та міжнародній політиці. Кожен конкретний випадок інформаційного протистояння має свої унікальні особливості, що визначаються

специфікою конфлікту, цілями сторін та наявними ресурсами. Саме ця різноманітність робить інформаційні війни складним об'єктом для дослідження та аналізу, вимагаючи комплексного підходу до їх розуміння та протидії.

Висновки до розділу

Сьогодні в науковому середовищі відсутня єдина концепція інформаційної війни, що ускладнює систематизацію знань про це явище. Дослідники пропонують різні підходи до визначення її змісту, методів та форм ведення, що пов'язано зі складною природою цього феномену. Інформаційну війну можна розглядати у двох основних аспектах: широкому та вузькому [19, с. 81-82].

У широкому розумінні інформаційна війна охоплює будь-які форми негативного інформаційного впливу на противника, незалежно від контексту чи масштабів. Таке трактування включає різноманітні методи - від пропаганди до кібератак. У вузькому сенсі це поняття стосується конкретно воєнного протистояння в інформаційній сфері, де головною метою є досягнення переваги у зборі, обробці та використанні інформації під час бойових дій.

Суб'єктами інформаційних війн можуть виступати різні актори: від окремих осіб і неформальних груп до цілих держав та міжнародних організацій. Їх дії можуть бути як спонтанними, так і ретельно спланованими в рамках офіційних угод чи таємних операцій. Така різноманітність учасників і сценаріїв взаємодії значно ускладнює аналіз і класифікацію інформаційних конфліктів.

Для глибокого розуміння природи інформаційних війн необхідно застосовувати комплекс наукових підходів, включаючи геополітичний, соціально-комунікативний, військово-стратегічний, віртуально-кібернетичний, конфліктологічний та маніпулятивно-психологічний. Кожен з цих підходів дозволяє розкрити певні аспекти інформаційного протистояння, що в сукупності дає цілісну картину цього складного явища.

Наукові дослідження демонструють, що інформаційні війни можуть розгортатися в різний час, на різних рівнях і з різними цілями. Їх характер і

методи постійно змінюються, адаптуючись до конкретних обставин і технологічних інновацій. Ця динамічність дозволяє класифікувати інформаційні конфлікти за багатьма критеріями, що значно розширює можливості їх аналізу.

Детальне вивчення різних типів інформаційних війн має важливе практичне значення. Воно дозволяє не тільки краще зрозуміти механізми їх функціонування, але й виявити ключові фактори, що визначають результати та вплив таких конфліктів. Таке знання є необхідним для розробки ефективних заходів протидії та запобігання інформаційним загрозам у майбутньому.

Таким чином, сучасне розуміння інформаційної війни як багатогранного соціально-політичного феномену вимагає подальших міждисциплінарних досліджень. Лише комплексний підхід, що поєднує різні наукові методи та парадигми, може забезпечити повноцінний аналіз цього складного явища та розробку ефективних стратегій інформаційної безпеки.

РОЗДІЛ 2

ТЕХНОЛОГІЇ ТА МЕТОДИ ВЕДЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВОЄН РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ

2.1. Передумови та завдання інформаційних воєн розв'язаних рф

У сучасному світі інформаційні війни стали ключовим елементом гібридних конфліктів, і російська федерація активно використовує цей інструмент як складову своєї зовнішньої агресивної політики. Аналіз загальних підходів до інформаційного протистояння дозволяє краще зрозуміти механізми, що лежать в основі інформаційних воєн, які розв'язує рф. Саме на основі загальних закономірностей і завдань інформаційної боротьби можна виявити специфіку дій російської сторони в межах її цілеспрямованого впливу на політичні, соціальні та економічні процеси в інших державах, зокрема Україні.

Сьогодні різні держави широко застосовують інформаційні методи боротьби з метою зміцнення власних лідерських позицій на світовій арені та забезпечення захисту політичних, економічних та інших національних інтересів [31, с. 17]. Аналіз природи інформаційних воєн свідчить про те, що їх виникнення та розвиток зумовлені появою і становленням інформаційного суспільства, яке є основним середовищем їх існування та поширення. Як нова форма суспільної організації, інформаційне суспільство спричинило появу нових типів конфліктів — інформаційних, які в індустріальну епоху або були відсутні, або не мали сучасної інтенсивності. Лише з переходом до постіндустріальної стадії розвитку суспільства відбулася трансформація характеру агресії, що набула інформаційного виміру. Таким чином, виникнення інформаційних конфліктів є закономірним наслідком еволюції суспільства, зокрема його технологічного розвитку. Інформаційна боротьба стала важливою складовою зовнішньої політики держав в умовах інтеграції світового співтовариства та науково-технічного прогресу.

Основною метою інформаційної війни є ослаблення морального та матеріального потенціалу супротивника чи конкурента, а також зміцнення власних

позицій і впливу. Ця форма боротьби передбачає здійснення пропагандистського впливу на свідомість людей в ідеологічному та емоційному вимірах і становить складову частину ідеологічного протистояння. Інформаційна війна, не завдаючи безпосередніх фізичних руйнувань, жертв чи матеріальних збитків, створює особливу загрозу, оскільки здатна суттєво впливати на суспільну та індивідуальну свідомість, включаючи масштабні наслідки, які за своїм значенням можуть бути співставними з наслідками збройних конфліктів.

Особливо активно подібні інструменти використовуються російською федерацією, яка системно застосовує методи інформаційного впливу в межах своєї гібридної агресії проти інших держав, зокрема України [22, с. 120]. У її арсеналі – масштабні кампанії з дезінформації, пропаганди, підриву суспільної довіри до державних інституцій та насадження ворожих наративів. Такі дії мають на меті не лише ослаблення супротивника, а й утвердження контролю над інформаційним простором, що розглядається кремлівським керівництвом як критично важливий компонент сучасного конфлікту. Не менш активно російська федерація веде інформаційні кампанії і проти західних демократій, зокрема країн Європейського Союзу та Сполучених Штатів Америки. У цих регіонах інформаційна агресія реалізується через втручання у виборчі процеси, підтримку крайніх політичних сил, поширення фейкових новин та теорій змови. Відомими є випадки впливу російських інформаційних операцій на вибори у США (2016 рік) та у Франції, Італії, Німеччині, де прокремлівські ресурси сприяли дестабілізації політичного клімату, посиленню поляризації суспільства та підриву довіри до демократичних інституцій. Європейські аналітичні центри неодноразово фіксували поширення дезінформаційних наративів через соцмережі, інтернет-платформи та медіа, які пов'язані з російськими структурами. В такий спосіб Москва намагається підірвати єдність ЄС, зменшити підтримку України, дискредитувати НАТО та просувати вигідний їй світогляд.

Головною метою інформаційної війни між будь-якими державами є завдання дестабілізуючого впливу на політичну силу держави-противника. Це реалізується через ослаблення реальних і потенційних можливостей країни щодо забезпечення

національної безпеки, ускладнення процесів внутрішнього розвитку, обмеження активності на міжнародній арені та погіршення зовнішньополітичних зв'язків. Інформаційна війна також спрямована на підрих політичного іміджу, послаблення позицій правлячої еліти й встановленого нею соціально-політичного порядку, а в окремих випадках - на сприяння зміні влади [23].

У політичній сфері основною метою інформаційної війни є реалізація національних інтересів, зокрема забезпечення інформаційної безпеки країни.

Для досягнення цієї мети держава повинна ефективно збирати, аналізувати та використовувати інформацію, а також здійснювати протидію інформаційному впливу з боку інших держав.

Інформаційні війни мають на меті не фізичне знищення, а дестабілізацію ключових систем противника, таких як фінанси, транспорт та комунікації. Вони також спрямовані на підрих економічної інфраструктури та примус населення до покори. Цікаво, що розробка стратегій ведення інформаційних війн є спільною справою військових і цивільних фахівців, де останні часто відіграють провідну роль. Це вимагає від збройних сил не лише опанування новітніх інформаційних технологій, а й налагодження тісної взаємодії з цивільними експертами для їх оптимального використання [25, с. 60].

А. Младьонова у своєму дослідженні наголошує на трьох ключових цілях інформаційної війни: по-перше, це використання переваги в інформаційному просторі для проведення атак на ворога; по-друге, забезпечення безпеки власної інформації від ворожих втручань; і по-третє, підвищення боєздатності армії через систематичне застосування різних військових інформаційних можливостей [25, с. 63].

Науковці виділяють широкий спектр завдань інформаційної війни, що свідчить про її значущість, багатофункціональність і потужний ресурсний потенціал:

- дестабілізація політичних процесів, розпалювання конфліктів і боротьби за владу;

- формування та маніпулювання громадською думкою і політичними орієнтирами з метою загострення політичної ситуації та створення хаосу;
- поширення ідей бездуховності, знецінення культури та історичної спадщини супротивника;
- провокування репресивних дій влади щодо опозиційних сил;
- стимулювання соціальних, політичних, етнічних і релігійних протистоянь;
- дезінформація населення про діяльність органів влади з метою підриву їхнього авторитету;
- вплив на процеси ухвалення політичних рішень шляхом спрямування дій урядових структур та коригування політичного курсу держави;
- дестабілізація політичних процесів, розпалювання конфліктів і боротьби за владу;
- послаблення інформаційного забезпечення діяльності органів державної влади та провокування ухвалення помилкових управлінських рішень;
- організація страйків, масових безладів та акцій громадської непокори;
- створення або підтримка діяльності опозиційних рухів та угруповань;
- дискредитація історичної спадщини та національної ідентичності народу;
- здійснення різноманітних форм руйнівного ідеологічного впливу;
- формування умов для економічної, духовної або військової поразки держави;
- підрив морального стану населення та ослаблення оборонного потенціалу країни;
- знецінення досягнень у сфері науки, техніки та інших галузях і наголошення на прорахунках та недоліках [30].

Маніпулювання громадською думкою є одним з основних інструментів інформаційних війн. Її мета полягає у впливі на суспільну та індивідуальну свідомість, у впровадженні деструктивних ідей та поглядів, у дезорієнтації та дезінформуванні широких мас. Також прагнуть послабити усталені переконання

та суспільні інститути, згуртувати власний народ через створення ворожого образу та залякати противника демонстрацією своєї військової або політичної переваги [23].

Ці підходи яскраво простежуються у російській федерації в інформаційній сфері. Вона систематично використовує маніпулятивні методи для поширення фейкових повідомлень, викривлення фактів, трансляції ворожих ідеологем та нав'язування вигідної для себе картини реальності. Особливу увагу приділено формуванню образу ворога — передусім Заходу та України — що дозволяє мобілізувати внутрішню підтримку й легітимізувати агресивну зовнішню політику.

У сучасному світі, незважаючи на різноманітні наукові погляди, інформаційна війна виконує три загальні функції в будь-яких конфліктах.

По-перше, вона слугує підтримкою бойових дій, підвищуючи ефективність збройного протистояння через супровід військових операцій та вплив на війська і населення ворога. У цьому контексті інформаційна війна діє як своєрідний "бойовий інформаційний супровід". Вона може включати поширення дезінформації серед ворожих військ для деморалізації, підриву бойового духу та спонукання до здачі в полон. Також використовуються психологічні операції (PSYOP) для впливу на цивільне населення на окупованих або прикордонних територіях, з метою зниження підтримки ворожої армії та формування лояльності до своїх сил. Інформаційні кампанії можуть бути спрямовані на створення паніки серед населення противника, що може призвести до внутрішньої нестабільності та ускладнити логістику та підтримку бойових дій. Крім того, інформаційна війна може використовуватися для приховування власних військових приготувань та введення в оману розвідки противника [22, с. 219].

По-друге, вона є інструментом міждержавної конкуренції, спрямованим на вирішення питань суперництва між країнами шляхом впливу на їхні сфери управління, економіку та фінанси як у мирний, так і у воєнний періоди. У сфері управління інформаційна війна може проявлятися у підтримці опозиційних рухів у країні-конкуренті, фінансуванні політичних кампаній, організації інформаційних

атак на урядові сайти та системи. В економічній сфері це може включати поширення неправдивої інформації про фінансову стабільність країни, організацію кібератак на банківські та фінансові установи, створення штучних економічних криз через маніпулювання інформаційними потоками. У воєнний період ці методи можуть посилюватися та спрямовуватися на підрив економічної стійкості противника, руйнування його інфраструктури та створення соціальної напруги через економічні негаразди. Прикладом може слугувати поширення фейкових новин про банкрутство великих компаній або нестачу продовольства, що може спровокувати паніку та дестабілізацію.

По-третє, вона використовується для інформаційної окупації, створюючи необхідні умови для майбутнього військового вторгнення через ослаблення та підкорення країни-жертви та вплив на свідомість її громадян. Інформаційна окупація є тривалим процесом, спрямованим на поступове руйнування національної ідентичності, культурних цінностей та історичної пам'яті народу-жертви. Це може включати переписування історії, дискредитацію національних героїв, просування чужих культурних наративів та цінностей через засоби масової інформації, освіти та культурні проекти. Одночасно відбувається деморалізація населення через поширення песимістичних настроїв, підрив довіри до власних інститутів влади та пропаганду переваг країни-агресора. Створюється атмосфера безвиході та апатії, що полегшує майбутнє військове вторгнення, оскільки опір стає слабшим або відсутнім. О. Дубас підкреслює, що сьогодні інформаційні засоби можуть замінювати військову силу для досягнення політичних цілей, призводячи до зникнення держав та радикальних геополітичних змін без застосування зброї [11, с. 70].

Це особливо актуально в епоху глобалізації та розвитку цифрових технологій, коли інформація поширюється миттєво та може мати руйнівний вплив на суспільство без фізичної агресії. Російська федерація активно використовує ці можливості у своїй зовнішній політиці, застосовуючи інформаційну зброю як один із головних інструментів гібридної війни. Яскравим прикладом є події 2014

року, коли інформаційні кампанії РФ супроводжували окупацію Криму та розпалювання збройного конфлікту на сході України.

З метою узагальнення цілей, завдань, актуальних форм протидії в інформаційному просторі та наукових поглядів на цю проблему, далі будуть представлені основні причини та чинники, що лежать в основі інформаційних війн [40, с. 154]:

1. Новітні технологічні розробки, включаючи кіберзброю, ШІ та великі дані, стають потужними засобами для збору, обробки та передачі інформації з метою здійснення інформаційного впливу.

2. Розвиток комунікаційних технологій призводить до появи нових, потужних каналів, що дозволяють оперативно та результативно впливати на цільову аудиторію.

3. Вплив соціальних мереж як основного каналу комунікації створює сприятливе середовище для маніпулятивних технік та поширення неправдивої інформації, оскільки їхні алгоритми можуть бути використані для цілеспрямованого інформаційного впливу та формування конкретних переконань.

4. Прогрес у розробці маніпулятивних технік сприяє постійному вдосконаленню інструментів впливу, які орієнтовані на формування певних переконань у цільовій аудиторії.

5. Глобалізаційні та інформаційні процеси, а також зростання політичної активності суспільства, у поєднанні з розвитком інформаційних технологій, створюють умови для активізації та поширення інформаційних війн на міжнародному рівні.

6. Держави прагнуть до світового лідерства та використовують інформаційний простір як інструмент для посилення свого впливу на міжнародній арені.

7. Геополітичні цілі, такі як захист національних інтересів, посилення міжнародної ролі та зменшення впливу суперників, можуть спонукати держави до ведення інформаційних війн.

8. Масова культура як фактор, що формує повсякденне життя людей, впливає на їхню здатність сприймати інформацію, що є важливим аспектом в контексті інформаційних війн.

9. Конкуренція за вплив в інформаційному середовищі спонукає різні сторони до активних дій в інформаційній війні.

10. Інформаційні ресурси можуть використовуватися для підтримки та ескалації "гарячих" фаз збройних конфліктів.

11. Інформаційна війна може бути інструментом зовнішнього впливу на політичні системи інших держав через втручання у виборчі кампанії, дезінформацію та створення політичної нестабільності.

12. Психологічний вплив на суспільство опонента, що викликає паніку та дезорієнтацію, може призвести до ослаблення владних структур.

13. Інформаційна війна є ключовим елементом сучасних гібридних конфліктів, які поєднують військову силу, політичний вплив, економічний тиск та інформаційні операції, що створює значні труднощі у їх визначенні та нейтралізації.

14. Необхідність створення та закріплення певного образу (позитивного чи негативного) в масовій свідомості є одним з ключових завдань інформаційної війни.

Взаємодія цих умов, чинників та причин формує багатогранне середовище інформаційних воєн, де контроль, регулювання та захист інформаційної сфери є визначальними для національної та міжнародної безпеки.

Оскільки сучасне суспільство все більше залежить від інформаційних технологій та засобів масової інформації, інформаційні війни стають дедалі ефективнішим інструментом впливу. У зв'язку з цим, розбудова стратегічного спротиву дезінформації та зміцнення інформаційної безпеки є першочерговим завданням для країн та міжнародних інституцій. Ефективна боротьба з цими викликами вимагає безперервного вдосконалення технологічного та аналітичного інструментарію, підвищення рівня інформаційної грамотності населення та активізації міжнародної співпраці, тому важливою є консолідація міжнародної

спільноти, зокрема партнерство України та країн ЄС, НАТО та США, для протидії дезінформації, кіберзагрозам та маніпулятивним кампаніям, спрямованим на підірив демократичних цінностей. Спільна розробка стратегій цифрової безпеки, обмін аналітичною інформацією, створення незалежних центрів моніторингу інформаційного впливу є критично необхідними у боротьбі з транснаціональною інформаційною загрозою, джерелом якої часто виступає саме російська федерація [25, с. 57].

2.2. Арсенал російських інформаційних війн початку XXI ст.

На початку XXI століття Росія активізувала використання різноманітних інструментів інформаційної війни як складової частини своєї гібридної стратегії впливу не лише проти України, а й проти країн Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки та інших демократій. Цей арсенал включає широкий спектр технік і технологій, спрямованих на досягнення політичних, військових та ідеологічних цілей шляхом інформаційного впливу та дезінформації. Далі у розділі буде розглянуто загальні категорії засобів і методів, що використовуються в інформаційних війнах загалом й росією зокрема.

Сучасні інформаційні війни характеризуються постійним удосконаленням своїх методів та засобів, що стають дедалі складнішими. Цей процес обумовлений низкою ключових факторів, серед яких виділяються технологічний розвиток, застосування гібридних підходів, що комбінують різні види впливу, та глобальна мережа Інтернет, яка забезпечує швидке розповсюдження інформації. Дослідники виокремлюють декілька ключових категорій засобів, що використовуються у веденні інформаційної війни [25, с. 51-52].

Перша – це програмно-комп'ютерні технології, що включають різноманітні технічні інструменти та алгоритми, націлені на атаку комп'ютерних мереж військового та державного управління. Їхня мета – завдати шкоди інфраструктурі, енергетичним системам та системам життєзабезпечення шляхом активації

шкідливого програмного забезпечення, а також знищити об'єкти, пов'язані зі збором, обробкою, передачею та зберіганням інформації.

Друга категорія – це радіоелектронна боротьба, спрямована на ідентифікацію, виявлення та нейтралізацію радіоелектронних систем противника через створення перешкод, технологій невидимості та придушення ворожих засобів.

Третя – лінгвістичні засоби та методи, що передбачають навмисне використання мовних нюансів, включаючи спеціальну термінологію, особливі мовні конструкції та створення двозначної задля досягнення певних результатів у інформаційному полі.

Четверта — чутки та плітки як інструмент інформаційної війни передбачають використання непідтвердженої інформації та сумнівних тверджень. При цьому враховуються природні механізми їхнього виникнення та розробляються штучні способи їх поширення в певних інформаційних середовищах.

П'ятий елемент – інформаційний вплив, спрямований на конструювання суспільної моралі, формування етичних норм та світоглядних установок. Її мета – впливати на населення через нав'язування певних норм, створення авторитетних прикладів для наслідування й розповсюдження міфологізованих уявлень, використовуючи для цього різноманітні засоби, включаючи словники, енциклопедії, навчальні матеріали, відео- та аудіоконтент.

Шоста – цензура – являє собою систему нагляду над ЗМІ, що реалізується через моніторинг їх активності, діяльності видавництва з метою контролювати інформаційне середовище країни; здійснюється державними інституціями

Сьома - засоби масової інформації (ЗМІ) в інформаційному протистоянні задіюються в усьому їхньому різноманітті задля здійснення визначених завдань та цілей впливу на суспільство.

У контексті інформаційних війн початку XXI століття Росія активно використовує всі зазначені категорії засобів у своїй гібридній стратегії впливу. Комплексний арсенал методів дає змогу цілеспрямовано впливати на державні

інституції, суспільну думку та інфраструктуру противника. Застосування програмно-комп'ютерних атак, радіоелектронної боротьби, а також маніпулятивних лінгвістичних технік дозволяє формувати інформаційне поле, вигідне для досягнення політичних і військових цілей.

У країнах Заходу російські ЗМІ, такі як RT (Russia Today) та Sputnik, використовуються як інструменти «м'якої сили» для поширення проросійських наративів, дискредитації опонентів, підриву єдності ЄС і НАТО. Окрім офіційних медіа, активно використовуються мережі ботів, тролів, а також куплені або співчутливі експерти й блогери для поширення вигідної тільки Москві інформації [34, с. 149]. Ці інструменти дозволяють Росії вести асиметричну інформаційну війну навіть на території розвинених демократій.

У інформаційних війнах та Росією зокрема використовується широкий спектр медійних засобів – від текстових повідомлень до зображень, відео й аудіо – для здійснення впливу. Завдяки такому різноманіттю стає можливим не тільки транслювати інформацію, а й емоційно залучати аудиторію, викликати потрібні реакції та формувати бажані переконання. Цей підхід орієнтований на формування комплексного впливу, який враховує специфіку сприйняття та індивідуальних характеристик цільової групи. Детальніше про конкретні методи такого впливу.

Для інформаційного впливу через текстові повідомлення застосовується цілий ряд маніпулятивних технік

Серед них:

- приховування ключової інформації, яка може змінити сприйняття подій (замовчування);
- використання сфабрикованих або спотворених фактів (завідома недостовірність поданої інформації);
- змішування правдивої інформації з неправдивою або викривленою для створення потрібного контексту чи враження (поєднання правдивих і неправдивих фактів і коментарів);
- представлення поодиноких випадків як закономірностей або тенденцій (подання їх як звичних й системних);

- зміна фокусу уваги через вибір певних деталей, маніпулятивних заголовків та цитат (зміна уваги в тексті повідомлення);
- створення ілюзії достовірності через некоректні посилання на джерела;
- розповсюдження інформації з ненадійних джерел (поширення відомостей, отриманих з неофіційних або неперевірених джерел);
- використання історичних фактів поза контекстом або перекручування історії задля обґрунтування сучасних тверджень, розраховуючи на погану пам'ять аудиторії
- щоб ускладнити сприйняття важливої інформації, використовується заглушування важливих фактів шляхом акцентування на другорядних деталях або змішування актуальних та неактуальних подій;
- для формування емоційного ставлення до інформації використовуються слова-подразники з емоційним зарядом, що пробуджують різнопланові асоціації – як позитивні, так і негативні, і звертаються до почуттів та сподівань людей;
- спрощене розуміння ситуацій досягається через використання штампів – поширених висловлювань, що не потребують глибокого аналізу;
- формування певного ставлення до об'єктів впливу відбувається через навішування ярликів, що створюють спрощені та емоційно забарвлені образи;
- прямий вплив на поведінку аудиторії здійснюється через дієслова, що мають наказову форму й спонукають до певних дій;
- ускладнення розуміння та створення псевдонауковості досягається через гіпнотизування термінами, включаючи неологізми та запозичення;
- формування відчуття небезпеки та тривоги відбувається через поширення переважно новин з трагічним чи негативним змістом, що створюють образ загрози в різних сферах життя [4, с. 87].

Інформаційний тиск з використанням візуальних та аудіальних засобів є надзвичайно важливим, оскільки дозволяє створювати сильний та ефективний вплив на цільову публіку. Зображення здатні наочно демонструвати ситуації,

викликати емоції та допомагати у сприйнятті складних концепцій, а також формувати запам'ятовуючі образи та передавати певні відчуття. Звуковий супровід значно посилює емоційну складову впливу. Застосування впливу через зображення, відео та аудіо може бути втілено через такі методи: ілюстрація сучасних подій архівними матеріалами; використання правдивих візуальних елементів для коментарів, що мають маніпулятивне підґрунтя; перекручення змісту шляхом редагування фрагментів, додавання неправдивих архівних коментарів, перекладів чи титрів; демонстрація об'єкта під непривабливим кутом для викликання відрази, зневаги або сміху; застосування технік підсвідомого впливу ("25 кадр"); а також використання звуків, кольорів та образів для емоційної апеляції, спрямованої на викликання як негативних, так і позитивних емоцій у аудиторії [5, с. 88].

Російські інформаційні кампанії часто інтегрують різноманітні медійні формати у свої комунікативні стратегії, що дозволяє здійснювати комплексний, багатоплановий та високоефективний вплив на різні аудиторії. Такий підхід забезпечує реалізацію маніпулятивних цілей, зокрема дискредитацію опонентів, дезінформацію населення та створення сприятливого для Росії інформаційного середовища в умовах сучасного інформаційного протистояння.

У ході інформаційних війн Росія застосовує велику кількість методів і підходів, що дозволяє гнучко пристосовуватись до найрізноманітніших ситуацій. Зокрема найбільш поширених інструментів впливу, на які звертають увагу дослідники:

- виготовлення і розповсюдження неправдивої або викривленої інформації, спотворених новин з метою маніпулювання громадською думкою, руйнування довіри та внесення хаосу в інформаційне поле (інформаційні вкиди та сфальсифіковані новини);
- здійснення кібератак дій для вторгнення в цифрові системи з метою крадіжки або знищення критично важливих даних;

- використання соціально-психологічних маніпуляцій для отримання конфіденційної інформації або впливу на прийняття рішень окремими особами (соціальна інженерія);
- активне застосування платформ соціальних медіа з метою поширення необхідних поглядів, штучного підвищення їхньої популярності або створення ілюзії масової підтримки чи опозиції (втручання в комунікаційні процеси у соціальних мережах);
- штучне ускладнення доступу до інформаційних ресурсів або створення бар'єрів для їх її вільному поширенню, наприклад, шляхом цензури або атак на медіа-інфраструктуру, називається інформаційною блокадою;
- створення та розповсюдження значного обсягу інформації та має за мету завуалювати або перекрутити ключові події чи значущі факти, що визначається як інформаційна ескапада;
- організація цілеспрямованих рекламних кампаній і публічних промов з метою впливу на певну аудиторію або формування певного іміджу є методом таргетованої реклами та піару.

2.3. Тактичні етапи розгортання росією інформаційних війн

У контексті сучасних інформаційних воєн, які Росія активно застосовує як інструмент гібридної війни, особливо важливим є розуміння тактичних етапів розгортання таких кампаній. Аналіз моделей та технологій інформаційного впливу допомагає розкрити, як саме Росія послідовно реалізує свої цілі на різних фазах інформаційного протистояння, використовуючи комплексні методи маніпуляції громадською свідомістю.

Нижче проведено дослідження основних моделей та етапів інформаційних війн, що дозволяють ефективно організовувати тактичні дії росії на інформаційному полі.

Вибір методів та досягнення ефективності в умовах інформаційної боротьби тісно пов'язані з використовуваною моделлю впливу. Згідно з дослідженнями,

особливо українського вченого А. Стадника, існує кілька моделей інформаційної війни, а саме: модель пропагандистської комунікації, модель масової демонстрації, модель дезінформаційної кампанії, модель масової комунікації, модель кампанії нейтралізації, семіотична модель та модель резонансного впливу.

Коротка витримка цих моделей інформаційно-психологічної війни за А. Стадником буде представлено далі.

1. Модель дезінформаційної кампанії — ця модель інформаційної війни зазвичай полягає у впливі на суспільну свідомість через поширення неправдивої інформації. Її реалізація включає привернення уваги, емоційну стимуляцію та демонстрацію бажаного комунікатором сценарію завершення конфлікту. Цей різновид пропаганди часто вдається до дезінформації і чуток з метою, щоб ввести громадськість в оману та досягти поставленого [35, с. 81-82].

2. Модель масової комунікації — ця модель інформаційного впливу охоплює такі компоненти, як джерело, кодування, повідомлення, декодування та отримувач. Її використання дозволяє організовувати контрольований вплив на суспільну свідомість і підігрівати необхідні інтереси в інформаційному середовищі [35, с. 83-84]. Варто вказати, що масова комунікація не лише надає інформацію, але також має політичний підтекст.

3. Модель масової демонстрації — ця модель інформаційної війни робить акцент на організації масових заворушень населення з різних підстав, які можуть призвести до хаосу та зміни у структурі державної влади чи влади загалом. Інтенсивна інформаційна кампанія, націлена на певний сегмент населення, здатна сформувати подальший напрямок подій та спричинити політичну трансформацію системи [35, с. 85-86].

4. Модель кампанії нейтралізації — ця стратегія інформаційної війни включає такі етапи: приховування існуючого конфлікту, ініціювання нової події та подальша її реакція чи заперечення. Мета – переключити суспільний інтерес на іншу тему, відволікаючи його від ключового конфлікту. Матеріал, що подається на цьому етапі, повинен бути важкодоступним для підтвердження його недостовірності, що сприяє його прийняттю аудиторією, як правдивого [35, с. 87].

5. Модель пропагандистської комунікації — має три основні фази розвитку цієї моделі. Перша полягає в зміні орієнтації думки населення шляхом настирливого нав'язування нових цінностей. Друга фаза – це поширення економічної дезінформації. Третя – це популяризація образів та ідей кращого життя за допомогою мас-медіа, кіноіндустрії, та інші культурні канали Метою такого впливу є формування у громадян позитивного уявлення про те, що чекає в майбутньому, навіть якщо це не відповідає реальності [35, с. 88].

6. Модель резонансного впливу — ця модель базується не на новій інформації, а на використанні вже відомої. До технологій резонансу належать: когнітивні схеми, комунікативні схеми та й власне самі резонансні схеми [35, с. 89]. Ключовим аспектом цієї технології є рівнозначність позицій комунікатора та слухача. Це означає, що аудиторія, яка сприймає інформацію, має таку ж значущість, як і ті, хто її поширює.

Семіотична модель інформаційної війни має три типи знаків. По-перше, це іконічні знаки, які представлені телевізійними образами і створюють уявлення про реальність, що не завжди відповідає фактичному стану справ. По-друге, знаки-індекси, які вказують на іншу або альтернативну картину реальності або певну групу, до якої ці образи належать. По-третє, знаки-символи, де ЗМІ грають ключову роль у введенні нових пріоритетів для суспільства та зміні їхньої ієрархії. Зміна цих семіотичних кодувань здатна суттєво вплинути на долю країни, аж до її зникнення внаслідок прийняття чужих кодів, що й відбулось на прикладі Радянського союзу. У цій моделі переорієнтація громадян відбувається переважно через вербальне сприйняття [35, с. 90-91].

Усі перелічені моделі активно використовуються російською федерацією в рамках її гібридної агресії, зокрема проти України, Європейського Союзу, США, Балканах, Латинській Америці та навіть в Африці. Так, модель дезінформаційної кампанії широко використовувалась у вигляді поширення фейкових новин про українське військо, "бойові втрати" чи уявні "біолабораторії НАТО", що створює атмосферу недовіри та страху. Семіотична модель чітко простежується в маніпуляціях зі значеннями символів — наприклад, привласнення історичної

спадщини Київської Русі, використання «победобесія» як елемента державної ідеології, або створення «образу ворога» через ЗМІ. Модель масової демонстрації була реалізована у вигляді організації штучних «протестів» у тимчасово окупованих регіонах, з подальшим інформаційним супроводом про нібито «волевиявлення» місцевого населення. Водночас кампанії нейтралізації часто використовуються для відволікання уваги міжнародної спільноти від реального перебігу подій на фронті шляхом ініціювання альтернативних інфоприводів — наприклад, «миротворчих ініціатив» або провокацій на інших геополітичних напрямках. Ці тактичні прийоми демонструють системний, поетапний і стратегічний характер ведення Росією інформаційних війн, що є невід'ємною складовою її зовнішньополітичного інструментарію.

Незважаючи на те, яка саме була обрана модель, інформаційна війна використовує базову схему, що характеризується наступними елементами:

1. Вибір об'єкта впливу, здатного викликати резонанс у різних соціальних групах, будь то робітничі прошарки населення чи навіть еліта, враховуючи їхні різноманітні інтереси [31, с. 63].

2. Інтенсивний вплив на однорідну та політично незалежну групу населення, часто молодь, яка є більш сприйнятливою до інформації [31, с. 64].

3. Подання критики таким чином, щоб вона не була прямо спрямована на владу, що може забезпечити її підтримку.

4. Використання усних каналів комунікації (телебачення, радіо тощо) для забезпечення швидкої реакції аудиторії, на відміну від повільніших письмових джерел [31, с. 66].

5. Заохочення до обговорення та поширення чуток як способу привернення уваги та збільшення охоплення інформації.

6. Застосування різних каналів поширення інформації (національних та міжнародних ЗМІ) для посилення ефекту впливу.

7. Ще одним аспектом є орієнтація на гомогенну чи схожу цільову аудиторію, коли намагаються спрямувати вплив на групу людей, об'єднаних

спільними характеристиками, такими як занепокоєння певною проблемою, усвідомлення її значущості та готовність до колективних дій [31, с. 70].

Різноманітні варіанти та моделі реалізації інформаційно-психологічного тиску можуть бути скомбіновані, що й ускладнює відділення тієї інформації, яка відповідає дійсності від неправдивої чи спотвореної. Сьогоднішні реалії доводять, що інформаційно-психологічна війна стала ще одною категорією й стратегією для впливу на думку громадськості та свідомість широких мас.

Хоча універсального рецепту з чіткими кроками, що дають необхідний результат у інформаційному протистоянні ще не існує, сучасні експерти все ж виділяють кілька основних етапів його реалізації [43, с. 468-470].

Перший етап інформаційного протистояння характеризується значним збільшенням кількості контенту чи будь-яких інших форм для активного інформаційного впливу. Ключова мета цього етапу – це максимально концентрувати увагу на ситуації, проблемі, протиріччі, що є цілю чи об'єктом інформаційно-психологічного впливу.

Наступний етап інформаційного протистояння включає пошук цільової аудиторії, її залучення та поступову консолідацію цієї чи іншої категорії населення противника навколо вразливого протиріччя або проблеми у суспільстві. Це той етап, на якому суб'єкти інформаційного тиску активно прагнуть зацікавити цільову аудиторію, сформувати в неї певні орієнтири, уявлення та думки. Це необхідно для створення підґрунтя для поглиблення психологічного впливу та маніпуляцій масовою свідомістю.

Третій етап відзначається інтенсивною обробкою аудиторії шляхом наповнення простору інформаційного середовища різноманітним контентом й матеріалами, що залучають широкі верстви населення до підтримки однієї зі сторін.

Кінцевим результатом є етап реакція аудиторії, яка й показує хто переміг у інформаційному середовищі для конкретного суб'єкта. Успіх на цьому етапі показує, яка сторона конфлікту отримала більший вплив та підтримку громадськості.

Усі зазначені етапи чітко простежувались у діях російської федерації напередодні повномасштабного вторгнення в Україну у 2022 році. Відбувалося масштабне інформаційне насичення медіапростору наративами про «зовнішнє управління Україною», «утиски російськомовного населення» та «загрозу від НАТО». Потім був визначений пріоритетний сегмент аудиторії — як в середині самої росії, так і серед проросійськи налаштованих мешканців тимчасово окупованих територій — і сформовано в ній негативне ставлення до української влади та Заходу. Далі розгорнулася інтенсивна кампанія із залучення суспільства до підтримки дій уряду рф, включно з емоційно маніпулятивними заявами, фейками та повторюваними меседжами в ЗМІ, блогах, телебаченні й соцмережах. Кінцевий етап — реакція аудиторії — засвідчив успіх у мобілізації значної частини російського суспільства на підтримку «спецоперації», тоді як міжнародна аудиторія була частково дезорієнтована або змушена реагувати вже постфактум, що дорого коштувало Україні на початку війни.

Будь-яка успішна інформаційна експансія спирається на слабкі сторони інформаційного простору держави-мішені, такі як: державний або монопольний контроль над ЗМІ та комунікаціями; залежність медіа від влади чи олігархів; втрата чи відсутність довіри до ЗМІ; посягання на свободу слова, переслідування чи втручання в редакційну політику; гегемоністське положення деяких окремих ЗМІ на світовому ринку; нерівномірна ефективність медіа в різних країнах [25, с. 86].

Поразка в інформаційному протистоянні може мати для суспільства наслідки, подібні до звичайної військової поразки: втрати населення через загибель або еміграцію; руйнування економіки та виплати контрибуцій; втрата територіальної цілісності; політична залежність від переможця; ліквідація або обмеження збройних сил; вивезення передових технологій

Програш в інформаційно-психологічному протистоянні тягне за собою критичні наслідки для інформаційної системи, а саме: зменшення її здатності до обробки інформації; втрату ключових елементів, що забезпечують її безпеку для переможців; підпорядкування інформаційної системи переможеної сторони цілям

переможця; інтеграцію інформаційної системи переможеної сторони в структуру переможця [25, с. 68].

У разі повної поразки України в перші тижні повномасштабного вторгнення 2022 року, її інформаційна система стала б об'єктом тотального контролю з боку РФ. Втративши суверенітет, українські медіа, освітні платформи, цифрові інституції та соцмережевий простір були б переформатовані під російські наративи. Почалася б масштабна зачистка інформаційного поля від «небажаного контенту», репресії проти журналістів, блокування українських ресурсів і заміна їх на прокремлівські. На відміну від класичної війни, навіть у разі фактичної окупації, Росія змогла б представити своє вторгнення не як агресію, а як «визволення», посилюючи ідею «історичної справедливості» та «відновлення єдності». У такому сценарії інформаційна війна була б не просто додатком до військової, а головним засобом легітимізації нової реальності — як для мешканців України, так і для міжнародної аудиторії. Ключовим інструментом став би контроль над громадською думкою: через нав'язування російських меседжів про «вдячність українців за визволення», «денацифікацію» та «мирне життя під Росією». При цьому навіть після поразки ЗСУ, Кремль активно створював би ілюзію добровільності та підтримки, щоб замаскувати окупацію під «внутрішню стабілізацію».

Висновки до розділу

Постійні зміни у світі та технологічний прогрес призводять до безперервної еволюції методів та засобів інформаційної війни, роблячи їх дедалі складнішими. Це пов'язано з розвитком технологій, соціальними трансформаціями та зростанням значущості інформації в різних сферах. Основними рушійними силами цього процесу є прагнення держав до лідерства, конкуренція за інформаційний вплив, глобалізація, інформатизація, політизація, технологічний розвиток, удосконалення інструментів маніпуляції, поява нових комунікаційних каналів та застосування гібридних методів ведення війни. У цьому контексті

важливим є адаптація до нових реалій через постійне вивчення та вдосконалення стратегій і методів зміцнення кібербезпеки та інформаційного захисту, в тому числі від арсеналу російської інформаційної зброї, яка вже давно вийшла на глобальний рівень, охоплюючи не тільки найближчих сусідів, зокрема Україну та Білорусь, а й, наприклад, США, Велику Британію, Естонію, Польщу та Латвію, які регулярно зазнають інформаційних атак - що включають: дезінформацію, фейкові новини, кібератаки, соціальну інженерію, інформаційну блокаду, вплив на соціальні мережі. Сьогодні росією використовуються всі сучасні засоби інформаційного протистояння, що охоплюють програмно-комп'ютерні технології, радіоелектронну боротьбу, лінгвістичні методи, цензуру, пропаганду, засоби масової інформації тощо. Інформаційний вплив може здійснюватися через різноманітні медійні формати (текст, зображення, відео, аудіо), що дозволяє не лише передавати інформацію, а й психоемоційно впливати на цільову аудиторію, формуючи її переконання. Усі наведені тенденції та методи інформаційної війни знаходять своє практичне втілення в сучасних конфліктах, зокрема в інформаційно-психологічному протистоянні, яке передувало та супроводжувало повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році. Саме ця війна стала апогеєм використання інформаційної зброї та продемонструвала, як сучасні інформаційні технології та гібридні стратегії використовуються для формування суспільної думки, консолідації підтримки чи дезорієнтації аудиторії як всередині країни, так і на міжнародній арені. Цей досвід підкреслює важливість системного підходу до інформаційної безпеки та постійного розвитку ефективних контрзаходів у відповідь на швидкозмінні виклики інформаційних воєн.

РОЗДІЛ 3

ІНФОРМАЦІЙНА ЗБРОЯ В КОНТЕКСТІ РОСІЙСЬКОЇ ВІЙНИ ПРОТИ УКРАЇНИ

3.1. Причини, цілі та технології інформаційних інспірацій росії в Україні

Росія розпочала інформаційну війну проти України одразу після здобуття нею незалежності в серпні 1991 року, систематично проводячи інформаційну пропаганду [6, с. 137].

Інформаційний вплив був помітним у попередніх конфліктах, таких як територіальна суперечка навколо Тузли (2003) та газові війни (2005, 2009) [32, с. 151]. За часів президентства Януковича інформаційна війна набула більшої інтенсивності.

Ескалація інформаційної кампанії російських ЗМІ проти Майдану відбулася наприкінці 2013 року, що стало підґрунтям для подальшої збройної агресії. Після окупації Криму Росія розгорнула особливо агресивну інформаційну війну проти України, щорічно витрачаючи значні кошти – до 4 мільярдів доларів [17].

Реалізація агресивних планів рф у 2014 році щодо України супроводжувалася активізацією інформаційного протистояння. Інформаційно-психологічна війна мала на меті не лише сприяти анексії територій України, але й посилити протестні настрої для виправдання агресії. Основна стратегія інформаційно-психологічних операцій була направлена для руйнування української громадянської ідентичності та демотивацію до захисту країни. За ціль було взято переконати громадян України, росії та країн Європи щодо штучності створення України як держави. Активно розповсюджувалися наративи про державний переворот та прихід "нацистської влади", а також, що майбутнє й розвиток українського суспільства буде можливим лише за умови тісного співробітництва чи возз'єднання з росією [26, с. 141].

Росія активно застосовувала через свої медіа різноманітний спектр соціальних технологій для підриву суверенітету України, серед яких: інструменти для штучного поділу країни на псевдореспубліки, методи формування кримінальних елементів й масових заворушень, технології сприяння антидержавним переворотам та захопленням влади, інсценування "референдумів", використання цивільних осіб як прикриття тощо. Характерними рисами цих технологій, на думку дослідників, були спільність стратегічних цілей, уніфікованість тактичних прийомів, скоординованість дій у різних містах України, подібність зовнішньої символіки та потужне ідеологічно-пропагандистське забезпечення [26, с. 146].

Після 2014 року російські медіа використовували різні інформаційні інструменти для легітимізації військового вторгнення в Україну, нерідко вдаючись до фальсифікації фактів та прямої дезінформації. Журналісти спотворювали реальність, пропонуючи брехливі інтерпретації подій. Російські ЗМІ прагнули переконати свою аудиторію в тому, що Україна охоплена "хаосом та безладом", а російські війська виконують миротворчу місію, захищаючи російськомовне громадян від так званої "коричневої чуми", яку президент Путін особисто називав загрозою [26, 147-148].

З метою введення в оману громадськості російські телеканали демонстрували кадри протестів на Євромайдані, представляючи їх як ситуацію в Сімферополі. Крім того, вони поширювали неправдиві відомості про перехід українських військових на російську сторону та інформували про значні скупчення українських біженців нібито на російському кордоні, ілюструючи це фотографіями з українсько-польського пункту пропуску "Шегині" [23].

У 2014 році, на початку російської агресії та під час захоплення Криму, фахівці Національного інституту стратегічних досліджень зафіксували активну інформаційно-психологічну кампанію, що супроводжувала військову операцію Росії. Ця кампанія була орієнтована на російську, українську та частково західну аудиторії [38, с. 5-11]. Основними завданнями цієї інформаційної спецоперації були підрив морального духу української армії, силових структур та суспільства, а

також схиляння їх до зради. Паралельно докладалися значні зусилля для формування у громадян Росії та України викривленого сприйняття військових подій, створення неправдивого враження про широку підтримку дій Росії на Півдні та Сході України, а також поширення сфабрикованих історій. Для досягнення цих цілей використовувалися різноманітні комунікаційні канали, такі як традиційні та електронні медіа, Інтернет і соціальні мережі [29, с. 84].

У період з 2014 по 2022 рік російська пропагандистська машина наполегливо працювала над створенням інформаційного базису для вторгнення в Україну, розробляла інструменти для легітимізації своїх дій на міжнародному рівні та впроваджувала механізми блокування інформації з європейського та американського інформаційного простору для власного населення. Всі подібні заходи були складовими інформаційної війни, що мала на меті сформувати у громадян та військовослужбовців росії викривлене уявлення про так звану "спеціальну операцію" та "денацифікацію й демілітаризацію" на території України [41, с. 138].

З початком повномасштабної війни проти України, після окупації Криму та частини південних й східних територій, російська пропаганда досягла піку своєї активності та агресивності після нападу 24 лютого 2022 року. Основні телевізійні канали продовжують діяльність з широкого поширення сфабрикованих новини та пропагандистських матеріалів для виправдання своєї агресії.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну було перш за все зумовлено імперськими амбіціями Москви щодо відновлення впливу на пострадянському просторі та перерозподілу геополітичної карти Євразії. Ця ідея набула особливої актуальності за президентства Путіна, якщо метою Кремля стало встановлення Росії як ключового гравця на міжнародній арені та зміна існуючого світового порядку. Україна є стратегічно важливою для цих планів, оскільки є ареною протистояння демократичних й авторитарних цінностей. Прозахідний вибір України після Революції Гідності став неприйнятним для Росії. Проте, попри демонстрацію своєї сили, Росія не наважується на пряму конфронтацію із Заходом, особливо з НАТО, через значну перевагу останнього в економічному та

військовому плані. Це стало визначальним фактором у виборі росією моделі гібридної війни [8, с. 194].

Масштабне вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 року стало катастрофічним етапом ескалації тривалої дезінформаційної війни Росії проти України та західних держав. В умовах посилення тиску на політичну опозицію в Росії, дезінформаційні повідомлення змістилися від пропаганди до переписування історії. Прикладами цього є наполягання на тому, що Крим "завжди був російським" після його анексії в 2014 році, неправдиві звинувачення українського уряду в неонацизмі та поширення конспірологічних теорій про біологічну зброю в Україні та США. Ці зусилля демонструють лише частину методів, які російська влада та її агенти використовують для дезінформації з метою відволікання уваги, заплутовання та підриву своїх опонентів [12, с. 74].

Для виправдання своєї агресивної політики Росія застосовує характерну для тоталітарних режимів стратегію створення образів зовнішнього (колективний Захід) та внутрішнього (опозиція) ворогів. Ця тактика використовується для мобілізації населення проти уявних зовнішніх загроз, створення відчуття незахищеності та відволікання уваги від внутрішніх криз [32, с. 102].

Експлуатація ностальгії за СРСР на пострадянському просторі є потужним елементом російської пропаганди, що відіграла ключову роль в інформаційній стратегії Росії під час захоплення Криму та розв'язання війни на сході України у 2014 році. Цей сентимент активно культивувався через кінопродукцію, яка підсилювала наративи про "велику перемогу" та викликала жаль за радянським минулим, зокрема за його соціальною захищеністю та стабільністю [3]. День Перемоги 9 травня продовжує бути важливим інструментом пропаганди, особливо для внутрішньої аудиторії росії. Останнім часом з'явився новий наратив, в якому Путін представляє свою "військову спецоперацію" як продовження Великої Вітчизняної війни, стверджуючи, що росія й досі воює з нацистами.

Росія у своїй інформаційній політиці застосовувала віртуальні конструкції, що не мали відповідності в реальності (наприклад, ідея "Новоросії", яка ніколи не існувала). Через розмитість межі між реальним та уявним у масовій свідомості,

російське населення сприймало створену російськими ЗМІ картину світу як правдиву. Частина українського населення також повірила у штучний проєкт "Новоросія" як у власне майбутнє. Однак, ці утворення не мали жодних перспектив розвитку, оскільки їхнє існування підтримувалося лише пропагандою в рамках інформаційної війни, не маючи реальної основи та лише посилюючи нестабільність в Україні.

Інформаційна війна, яку росія проводить проти України, фактично є спробою змінити світогляд і сприйняття реальності в суспільстві — війною за контроль над смислами [32, с. 53].

Вона не лише спотворює факти та інформацію, а й намагається фальсифікувати історію, нав'язуючи альтернативні наративи та перекручуючи події. Її основна мета полягає у впливі на свідомість громадян, формуванні потрібних Росії уявлень та переконань.

Російські медіа та офіційні особи представляють анексію Криму як "возз'єднання" та "відновлення історичної справедливості", війну на сході України – як "громадянський конфлікт", а повномасштабне вторгнення – як "денацифікацію". Україну ж звинувачують у "гуманітарній та фінансовій блокаді Донбасу", "утисках російськомовного населення", а також перекладають на неї відповідальність за порушення Мінських домовленостей та катастрофу МН-17 [1, с. 11].

Згідно зі звітом Держдепу США за серпень 2020 року, російська пропаганда та дезінформація базуються на п'яти основних елементах: офіційні заяви влади, глобальна державна інформаційна служба, фінансовані державою проксі-ресурси (закордонні ЗМІ та "експерти", що просувають російські наративи), соціальні мережі та кібердезінформація [7].

Росія також намагалася вести інформаційну війну в освітній сфері, цілеспрямовано впливаючи на молодь у рамках загальної інформаційної агресії проти України. Наприклад, була спроба впровадження спільно написаного з російськими "науковцями" українського підручника історії, яка була зірвана завдяки опору українських експертів, істориків та педагогів [23].

Російські ЗМІ, як традиційні, так і інтернет-ресурси, продовжують поширювати неправдиві твердження про існування в Україні "неонацистів" або "нацистів", які нібито утискають російськомовне населення [18, с. 64].

Ворожі ЗМІ свідомо не вживають слово "війна", оскільки в Росії за це передбачене суворе покарання – до 15 років ув'язнення. Тому російську агресію проти України часто маскують терміном "спецоперація". Проте очевидно, що військове вторгнення, обстріли міст та загибель мирних жителів є актом війни та навіть тероризму. Така термінологічна маніпуляція має на меті приховати справжні плани російської влади та ввести в оману її прихильників. Заміна слова "війна" на "спецоперація" є важливим інструментом впливу на свідомість російського населення [8, с. 196].

Серед найпоширеніших міфів та дезінформації, що поширюються проросійськими веб-сайтами: твердження про підготовку Україною наступу на Донбас на основі "секретних документів"; інсценування масових вбивств у Бучі на початку війни; розробка США біологічної зброї проти росіян та існування мережі американських лабораторій у Східній Європі; заперечення ударів Росії по цивільній інфраструктурі України; відрахування російських студентів з університетів ЄС; заперечення використання Росією касетних боєприпасів в Україні; звинувачення України у підготовці дітей-солдатів; твердження про створення сучасної України комуністичною Росією; легітимність "приєднання" Криму до Росії; постачання Україні застарілої зброї США та Великою Британією; звинувачення антиросійських сил у перевороті 2014 року; твердження про панування нацизму в українській політиці та суспільстві за підтримки влади; заяви про геноцид російськомовного населення Донбасу [12, с. 75-76].

Одним із напрямків російської інформаційної війни є дискредитація українського військового та політичного керівництва, яке представляється як "зрадники". Характерним прикладом є міф про "втечу" президента В. Зеленського. Також російська пропаганда постійно підкреслює ворожість українців, особливо "нацистів" із Західної України, до росіян [12, с. 79]. Відомим фейком є історія про "розп'ятого хлопчика".

Російська влада намагається легітимізувати вторгнення в Україну, заявляючи про необхідність запобігти входженню сил НАТО. Ще одним поширеним міфом є звинувачення українських військ у обстрілах міст. Зокрема, Крим.Реалії спростували твердження про 85% руйнувань у Маріуполі, завданих "Азовом", наголошуючи, що саме російські війська, не спроможні швидко захопити місто, вдалися до його повного знищення [29, с. 85].

Зазначені аргументи позбавлені будь-якої логіки та призначені виключно для внутрішнього споживання. Міжнародні організації, маючи сучасні технічні засоби, легко можуть встановити напрямок обстрілів. Лише за перші декілька тижнів війни вони зафіксували тисячі фотодоказів злочинів російської армії. Ймовірно, такі заяви робляться з метою зміцнення підтримки всередині країни. Очевидно, що нинішня еліта у росії частково готова до розриву зв'язків із західним світом, тому тотальний контроль над настроями власного населення є критично важливим для стабільності режиму Путіна. Зрозуміло, що в XXI столітті абсолютна інформаційна блокада неможлива, і частина правдивої інформації все одно просочуватиметься в інформаційний простір [29, с. 86].

ЗМІ у цьому конфлікті між РФ й Україною часто не прагнуть об'єктивно інформувати, а підбирають лише ті факти, що підтверджують певну позицію. Особливістю інформаційної війни є створення реальності через інформацію: інформація стає інструментом конструювання певної дійсності, і чим активніше вона розповсюджується — збільшується ймовірність її успіху. Відбувається трансформація або зміна ціннісних орієнтацій, як приклад — відмова від радянських традицій (святкування 23 лютого), а також битва за спільну історію, яка перетворюється на ще одне поле протистояння, включаючи атаки на національну символіку та військову славу українського народу

Все це демонструє, як інформація використовується під час війни використовується для маніпулювання свідомістю та переконаннями населення, формування певних образів та зміни ціннісних орієнтирів.

Агресивна війна, яку Росія веде проти України, вирізняється активністю в Інтернеті. Великі обсяги інформації та їхнє швидке розповсюдження через

Інтернет і соціальні мережі є важливим елементом цієї війни. Порівняно з попередніми конфліктами, де соціальні медіа також відігравали певну роль, у 2014 році на Донбасі зростання доступу до Інтернету й популяризація соц.мереж значно посилили цей вплив. Масове поширення інтернет-доступу в Україні (75% населення) та широке охоплення 3G (89% населення) створюють значні можливості для дезінформаційних кампаній, пропаганди та засобів маніпулювання думкою громадськості [34, с. 74].

Ключовим елементом інформаційної боротьби є намагання контролювати Інтернет-простір та поширювати дезінформацію через онлайн-платформи. Це демонструє зростаючу важливість Інтернету як інструментарію для формування картини світу та впливу на думку населення в сучасних конфліктах.

Основні наративи Росії та України щодо війни кардинально різняться і охоплюють такі ключові аспекти:

1. Суверенітет й історія:

- Росія стверджує, що її військова операція є захисною реакцією на розширення та підготовку НАТО до війни проти неї та вказує на необхідність захисту російськомовних в Україні, використовуючи поняття "денацифікація" для пояснення причин вторгнення.
- Україна наголошує на своєму суверенітеті та окремій ідентичності, розглядаючи війну як звірячу агресію та підкреслює героїзм воїнів й захисників.

2. Гуманітарний аспект:

- Росія намагається зобразити Україну агресором, що здійснює "геноцид" російськомовного населення, виправдовуючи цим свою військову операцію.
- Україна не приймає подібні закиди про геноцид та акцентує увагу на гуманітарній катастрофі, спричиненій війною, стражданнях цивільних та порушеннях прав людини.

3. Геополітичний контекст:

- Росія пояснює свої дії як відповідь на зростання західного впливу, зокрема розширення НАТО на схід.

- Україна підкреслює своє право на самостійний вибір політичного та геополітичного курсу, відкидаючи зовнішнє втручання та окупацію.

Ці протилежні маніпуляції формують сприйняття конфлікту як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях, впливаючи на громадську думку та реакцію світової спільноти.

Соціальні мережі стали ареною активної боротьби за інтерпретацію подій війни між Росією та Україною, де кожна сторона просуває власні, часто протилежні позиції щодо причин, наслідків та подальшого розвитку конфлікту. Урядові структури, громадські лідери та державні інституції використовують різноманітні платформи, включаючи Facebook, Twitter, TikTok, YouTube та Telegram, для поширення інформації. Незважаючи на складність точного підрахунку, обсяг інформації про війну, що циркулює в соціальних мережах, є надзвичайно великим [12, с. 75].

Слід зазначити, що російська пропаганда вже давно представляла Україну та інші колишні радянські республіки як країни, що відстають у розвитку [32 с. 42-44]. Таким чином, поточна комунікаційно-пропагандистська кампанія є продовженням попередніх інформаційних тенденцій у російських медіа, а не чимось принципово новим, що полегшило її розгортання.

Інформаційну війну Росії проти України, на тлі відкритого збройного конфлікту, можна розглядати як прихований вплив, що здійснюється через мовний "удар", який не завжди миттєво сприймається аудиторією. Вона систематично впливає на свідомість людей через мову, візуальні матеріали, інтерпретацію подій та контексти, змінюючи їхні погляди та вводячи в оману для досягнення певних політичних цілей.

Підсумовуючи, можна виділити ключові елементи інформаційної війни Росії проти України.

Основною метою російської інформаційної війни є дестабілізація українського суспільства зсередини шляхом дискредитації влади, армії, євроінтеграційного курсу, провокування соціальних конфліктів тощо [28]. Кремль прагне підірвати Україну зсередини та нав'язати думку про її нерозривний зв'язок

з Росією як євразійською державою, позбавляючи Україну міжнародної суб'єктності. Об'єктами впливу є українське суспільство, внутрішньополітична ситуація, владні структури, а також різні політичні, громадські та релігійні організації, а також ЗМІ.

Головним інструментом російської пропаганди є засоби масової інформації, зокрема центральні телеканали ("Первый канал", "НТВ", "Известия", "Российская газета", "РИА Новости", "ИТАР-ТАСС" та інші), оскільки телебачення забезпечує кращу керованість аудиторії порівняно з іншими медіа [33, с. 134]. Для впливу використовуються різноманітні методи, такі як фейки, повторення та навішування ярликів [44].

Окрім Росії та України, інші держави, зокрема Китай і Білорусь, також активно беруть участь в інформаційному висвітленні війни, просуваючи власні наративи та координовані дезінформаційні кампанії в соціальних мережах. Їхні зусилля спрямовані на зменшення відповідальності Росії та підтримку антизахідних позицій. Поєднання різних наративів від держав та окремих користувачів соцмереж посилює роль технологічних платформ у динаміці війни та може впливати на її підсумки [12, с. 75].

Маніпулятивні психоінформаційні технології, що їх Росія застосовує проти України, охоплюють кілька основних напрямків, виокремлених у дослідженні П. Шевчука: підрив міжнародного іміджу та геополітичного статусу України; дозоване та спотворене подання інформації для дестабілізації та впровадження "керованого хаосу"; поширення стереотипів про меншовартість українців для руйнування національної гідності; заохочення до самоідентифікації через російську мову, культуру та традиції; пригнічення української мови та культури [39].

На думку українських дослідників у сфері інформаційної безпеки І. Валюшко визначили основні методи російської інформаційної агресії проти України, серед яких: дезінформація, маніпуляції, пропаганда, розсіювання громадської думки, психологічний тиск, поширення невизначеності та хаосу, кібератаки та інші. Російська інформаційна війна використовує різноманітні

інструменти, такі як ЗМІ, інтернет-тролі, боти, текстові, відео-, аудіоматеріали, зображення, меми тощо. Крім того, у ній можуть брати участь окремі політичні, громадські та релігійні групи, залежно від їхніх цілей [2, с. 181]. Інформаційна сфера України виявилася особливо вразливою в секторі безпеки, виявивши проблеми в законодавстві та інституційній структурі. Інформаційно-диверсійна складова є ключовою у військовій кампанії проти України, а використання інформації як зброї є фактором, що відіграє важливу роль у розвитку російсько-українського конфлікту.

Таким чином, «спецоперація» РФ проти України активно супроводжується тиском у інформаційному просторі. Оскільки масові медіа є найбільшим за охопленням джерелом інформації для суспільства, вони мають первинну ціль та найбільший вплив на формування думки населення. В умовах глобалізації мас-медіа стали невід'ємною частиною життя людей, здатні спотворювати сприйняття реальності та спричиняти відчутні соціальні наслідки [25, с. 13].

3.2. Особливості механізмів протидії України інформаційній агресії російської федерації

Сучасна інформаційна війна, яку ініціює Російська Федерація, являє собою стратегічно спланований довгостроковий механізм впливу, орієнтований на реалізацію її геополітичних амбіцій. Протягом тривалого періоду в Україні недостатньо усвідомлювали критичну необхідність системного протидіяння інформаційній агресії з боку держави-агресора. Активна фаза протистояння російській пропаганді, маніпулятивним комунікативним практикам та інституціолізованій дезінформації розпочалася лише після 2014 року внаслідок ескалації збройного конфлікту.

Слід зазначити, що на початковому етапі інформаційного протистояння між Російською Федерацією та Україною спостерігалася суттєва асиметрія ресурсів. З одного боку, російський інформаційний простір характеризувався високим рівнем централізації, де федеральні телеканали, що перебували під повним державним

контролем, виступали основним джерелом інформації для населення. З іншого боку, український медіаландшафт формувався під впливом олігархічних груп, які здійснювали пряме управління телевізійними медіа. Це призвело до значно нижчого рівня довіри до телебачення серед української аудиторії порівняно з російською.

Крім того, протягом періоду незалежності України так і не було створено комплексної системи інформаційної безпеки, що значно ускладнило можливості ефективного протидіяння інформаційній агресії [2, с. 89].

Як зазначає політолог Є. Магда, відсутність державної цензури в поєднанні з комерціалізованістю українського медіа ринку створили сприятливі умови для експансії російського інформаційного впливу, що виразилося, зокрема, у домінуванні продукції російського шоу-бізнесу в українському інформаційному просторі [22, с. 290].

Слід відзначити, що кремлівський режим традиційно розглядає засоби масової інформації як стратегічний інструмент реалізації державних інтересів, інкорпоруєчи їх у систему національної безпеки. Цей підхід передбачає комплексне використання різноманітних медіа платформ, включаючи телерадіомовлення, кінематографічні продукти та інші форми масової комунікації.

На початку 2014 року, на тлі ключових політичних подій - Революції Гідності, анексії Кримського півострова та збройного конфлікту на сході України - російська інформаційна агресія проти України вступила у нову, ескалаційну фазу. Даний етап інформаційного протистояння виявив системні слабкості української інформаційної безпеки, а саме:

- відсутність ефективних інституційних механізмів захисту інформаційного суверенітету;
- недостатній рівень готовності до протидії асиметричним інформаційним загрозам;
- нездатність оперативно реагувати на непередбачені інформаційні виклики гібридного характеру [12, с. 73].

Період російської агресії (2014-2023 рр.) виявив системні слабкості українського інформаційного сектору у контексті протидії інформаційній війні. Для комплексної оцінки ефективності механізмів протидії, застосовуваних Україною, необхідно детально проаналізувати ключові проблемні аспекти, які, згідно з дослідженнями науковця І. Лубковича, включають:

- дефіцит інформаційного потенціалу - недостатній рівень професійної підготовки та обізнаності фахівців;

- відсутність оперативного реагування - запізнювання у протидії дезінформаційним атакам та російським медіа-нарративам, а також у формуванні власних інформаційних продуктів;

- недосконалість інституційних механізмів - недостатня ефективність спеціалізованих державних структур у сфері інформаційної безпеки;

- фінансові обмеження - економічна залежність ЗМІ від трансляції російського медіа-контенту через відсутність альтернативних джерел фінансування [37, с. 98].

Протягом останніх років спостерігається помітне підвищення ефективності українських механізмів протидії російській інформаційній агресії. Серед ключових інструментів протистояння дезінформаційним атакам слід виділити:

- нормативно-правову базу - розробку та впровадження спеціалізованого законодавства в галузі інформаційної безпеки;

- інституційні механізми - створення спеціалізованих державних органів та структур, відповідальних за захист інформаційного суверенітету.

Починаючи з 2014 року, український законодавчий простір зазнав суттєвої трансформації, спрямованої на оптимізацію інформаційного середовища держави. У цей період було прийнято та модернізовано низку нормативно-правових актів фундаментального значення, серед яких: Закон України "Про захист інформації" [13], Закон України "Про медіа" [14], Закон України "Про інформацію" [15]

Особливе стратегічне значення має "Доктрина інформаційної безпеки України" [10], яка визначає концептуальні засади захисту національного інформаційного простору.

Українська система забезпечення інформаційної безпеки функціонує через комплекс взаємопов'язаних державних інституцій, кожна з яких виконує специфічні функції у сфері захисту інформаційного суверенітету. До ключових суб'єктів цієї системи належать Рада національної безпеки і оборони України, яка виконує координуючу роль у формуванні державної політики; профільні міністерства (оборони, закордонних справ, цифрової трансформації та інформаційної політики), що реалізують галузеві завдання; а також спеціалізовані органи, такі як Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Кіберполіція та Центр протидії дезінформації, які здійснюють оперативну діяльність з виявлення, запобігання та нейтралізації інформаційних загроз [18, с. 63]. Ця багаторівнева система інституційного забезпечення дозволяє Україні комплексно підходити до захисту національного інформаційного простору, поєднуючи стратегічне планування з оперативним реагуванням.

Після повномасштабного вторгнення російської федерації у лютому 2022 року інтенсивність дезінформаційних атак та масштаби їх руйнівного впливу значно посилювалися. Протистоячи цій загрозі, Україна мобілізувала накопичений з 2014 року досвід зміцнення інформаційно-медійного простору та впровадила низку механізмів оперативного реагування на інформаційні виклики. До ключових напрямів протидії належать: систематичне поширення достовірної інформації, розвиток інструментів виявлення та спростування фейків, а також впровадження політичних та нормативних заходів щодо нейтралізації загроз, що поширюються через російські державні медіаканали [18, с. 65]. Ці комплексні заходи дозволяють не лише оперативно реагувати на актуальні виклики, але й формувати стійкий імунітет інформаційного простору України до маніпулятивних впливів.

Україна системно реалізує інформаційну політику, орієнтовану на нейтралізацію російської пропагандистичної діяльності. Важливим елементом цієї стратегії є спеціалізована програма попередження населення про потенційні дезінформаційні кампанії, що ініціюються ворогом. З початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року було розгорнуто цілеспрямовану систему комунікації, яка забезпечує громадян актуальною та достовірною інформацією про

перебіг бойових дій, із чітким акцентом на необхідності спиратися виключно на офіційні українські джерела.

Цей підхід виявився ефективним у протидії класичним російським методам інформаційної війни, які базуються на масовому поширенні фальсифікованих новин через соціальні мережі та інші публічні комунікаційні платформи.

Від перших днів російсько-української війни українські військові та журналісти реалізували стратегію прозорості, оперативно інформуючи суспільство про перебіг бойових дій, включаючи як успіхи, так і труднощі Збройних Сил України. Така відкрита комунікаційна політика сприяла формуванню об'єктивного інформаційного простору, позбавляючи російську пропаганду ключового інструменту впливу - можливості маніпулювати суспільною свідомістю через поширення дезінформації та культивування паніки в умовах інформаційного вакууму [29, с. 85].

Українська політика інформаційної відкритості виступила важливим чинником формування об'єктивного медіапростору на міжнародному рівні. Такий підхід сприяв переорієнтації світових ЗМІ на більш збалансовані позиції при висвітленні подій, що суттєво обмежило можливості російських пропагандистських структур у поширенні дезінформаційних наративів, зокрема фальшивих тез про обстріли цивільних об'єктів українськими військовими формуваннями. Важливим аспектом цієї ситуації став самодостатній характер російської медіасистеми, що характеризується:

- жорсткою державною цензурою
- систематичним використанням пропагандистських технологій
- виробництвом постановочного контенту
- залученням ангажованих експертів

Такі практики призвели до повної втрати довіри до російських інформаційних джерел у глобальному інформаційному просторі.

Українська інформаційна стратегія свідомо робила акцент на документальному фіксуванні воєнних злочинів окупаційних військ, що дозволило

сформувати в українському суспільстві чітке розуміння природи російської агресії та сприяло консолідації громадського спротиву [29, с. 87

]. Парадоксальним чином, російське керівництво, яке планувало блискавичну військову кампанію, не розробило ефективної системи інформаційного супроводу своїх дій. Це виразилось у: - намаганнях поширювати міфологему про "визвольну місію"; - недооцінці сили українського суспільного спротиву; - відсутності механізмів протидії компрометуючій інформації.

Така невідповідність пропагандистських повідомлень реальній ситуації на фронті призвела до серйозного падіння морального духу серед російських військовослужбовців [29, с. 88].

Інформаційна політика України продемонструвала високу ефективність у протистоянні проросійській пропаганді та іншим інформаційним загрозам [18, с. 72]. Ключовим досягненням стало формування медіаграмотності серед українських громадян, які навчилися ідентифікувати дезінформацію та протистояти маніпулятивним технологіям. Це підтверджується стабільною здатністю населення критично аналізувати інформаційний потік та відрізнити достовірні відомості від пропагандистських наративів.

Окремої уваги заслуговує динаміка довіри до Збройних Сил України. На відміну від багатьох країн, де тривалі збройні конфлікти зазвичай призводять до ерозії довіри до військових інституцій, в Україні спостерігається зворотна тенденція. Незважаючи на інтенсивні інформаційні атаки з боку російської федерації, рівень довіри до ЗСУ не лише зберігається на високому рівні, але й демонструє стійке зростання. Цей феномен є вагомим доказом успішності української інформаційної стратегії в умовах повномасштабного збройного конфлікту.

Медіаконтроль стає критично важливим елементом у ситуації збройного конфлікту.

У відповідь на загрозу з боку ворожої інформаційної агресії Україна здійснила низку заходів, спрямованих на мінімізацію впливу російської пропаганди в медіапросторі. Зокрема, було прийнято рішення про обмеження

доступу до російських державних засобів масової інформації, що супроводжувалося активізацією зусиль, спрямованих на забезпечення громадян достовірною та об'єктивною інформацією. У контексті забезпечення інформаційної безпеки, українська влада застосувала санкції до медіаресурсів проросійського спрямування, а саме телеканалів NewsOne, "112 Україна" та ZIK, враховуючи їхні зв'язки з народним депутатом Віктором Медведчуком та його взаємодію з керівними колами російської федерації. Варто зауважити, що останній був обвинувачений у державній зраді та причетності до незаконного заволодіння державними активами на території тимчасово окупованого Криму. У 2022 році Медведчука було передано росії в межах масштабного обміну полоненими, що став важливим епізодом у перебігу російсько-української війни.

Телеканали NewsOne, "112 Україна" та ZIK регулярно здійснювали поширення дезінформаційних матеріалів, застосовуючи комплексні механізми інформаційних маніпуляцій, що повністю узгоджувалися з інформаційною стратегією російської федерації. Їхня діяльність охоплювала низку стратегічних напрямів, які мали значний вплив на формування інформаційного середовища України. У подальшому ці медіаресурси були консолідовані в єдиний телеканал під назвою Перший незалежний, створення якого, ймовірно, ініціював народний депутат Віктор Медведчук з метою обходу чинних санкційних обмежень. Проте невдовзі після початку мовлення Першого незалежного Рада національної безпеки і оборони України ухвалила рішення про припинення його супутникового мовлення, внаслідок чого телеканал був змушений перейти на платформу YouTube як альтернативний засіб поширення контенту [12, с. 74].

Вказані заходи свідчать про намір української державної влади обмежити інформаційний вплив проросійських медіаресурсів та запобігти розповсюдженню дезінформації, зокрема щодо соціально значущих питань, таких як пандемія COVID-19 та ведення гібридної війни. Такий підхід спрямований на зміцнення національної інформаційної безпеки та протидію зовнішнім дестабілізаційним впливам у медіапросторі.

Починаючи з 24 лютого 2022 року, як відповідь на повномасштабне вторгнення РФ, Україна здійснила комплекс заходів, спрямованих на укріплення національного інформаційного простору, зокрема шляхом посилення державного контролю над діяльністю приватних засобів масової інформації та приведення їхнього контенту у відповідність до визначених державних інформаційних пріоритетів. У результаті три провідні приватні медіахолдинги - StarLightMedia, 1+1 media та Inter Media Group - об'єдналися із суспільними мовниками UA: Перший і Українським радіо з метою забезпечення безперервного інформаційного мовлення в межах єдиної інформаційної ініціативи під назвою «Єдині новини». В умовах загострення збройної агресії російської федерації 18 березня 2022 року в Україні були впроваджені структурні реформи в управлінні інформаційним простором. Після консультацій з керівництвом провідних телерадіокомпаній Президент України В. Зеленський підписав указ про створення єдиного інформаційного марафону. Це рішення передбачало об'єднання мовлення всіх загальнонаціональних телеканалів на єдиній платформі, що фінансувалася з державного бюджету.

Дана ініціатива мала кілька ключових цілей. По-перше, вона сприяла консолідації інформаційного простору в умовах війни, забезпечуючи узгодженість повідомлень. По-друге, централізована система дозволила оперативно реагувати на інформаційні загрози та протидіяти російській пропаганді. По-третє, державне фінансування гарантувало незалежність цього механізму від комерційних інтересів окремих медіагруп.

Ця зміна значно підвищила ефективність державної інформаційної політики під час війни. Вона дозволила створити єдиний надійний джерело інформації для громадян, зробивши медіапростір більш керованим і захищеним від маніпуляцій. Одночасно було збережено баланс між необхідністю інформаційної безпеки та принципами свободи слова, оскільки система передбачала участь різних медіа-гравців у формуванні контенту.

Незважаючи на ефективність такого підходу у протидії дезінформації та забезпеченні оперативного інформування населення в умовах війни, він одночасно

породжує дискусію щодо потенційних ризиків державного втручання в медіасферу в поствоєнний період [12, с. 76].

Одним із ключових інструментів міжнародної інформаційної політики України стали публічні звернення Президента України до парламентів Представники іноземних країн і впливових міжнародних інституцій, серед яких Рада Безпеки ООН, Європейська рада, «Група семи» (G7) та Північноатлантичний альянс (НАТО). Ці звернення, що вирізняються емоційністю, аргументованістю та чіткістю формулювань, відіграють важливу роль у формуванні позитивного міжнародного іміджу України, мобілізації зовнішньої підтримки та донесенні правдивого нарративу про героїчну боротьбу української нації за збереження державного суверенітету, національної ідентичності та інтеграції в європейське співтовариство. Значну роль у цьому процесі відіграють численні інтерв'ю Президента Володимира Зеленського, що транслюються українським і зарубіжним засобам масової інформації, включаючи навіть російські медіа, що дозволяє ефективно протистояти ворожій пропаганді та утверджувати інформаційну перевагу. Додатковим чинником, що свідчить про успішність інформаційної стратегії України, є візити до Києва високопосадовців іноземних держав, серед яких - державний секретар США, прем'єр-міністри країн Європи, зокрема Франції, Великої Британії, а також інші лідери світового рівня. Такі прояви дипломатичної солідарності підтверджують міжнародну підтримку України та результативність її зовнішньополітичної та інформаційної діяльності.

Президент України Володимир Зеленський вибудував ефективну модель комунікації з громадянами через особисті акаунти у соцмережах, яка стала важливим елементом інформаційної стратегії держави у військовий період. Майже щоденні відеозвернення в яких глава держави інформує про перебіг воєнних подій, демонструє наслідки збройної агресії РФ, звертається до міжнародної товариства та звітує про результати дипломатичних переговорів з іноземними лідерами, сприяють підвищенню рівня довіри громадян. Така форма публічної комунікації забезпечує відкритість, оперативність та прозорість дій влади, дозволяє створити відчуття особистої причетності Президента до подій, що

відбуваються в країні, а також зміцнює соціальну згуртованість та психологічну стійкість українського суспільства в умовах воєнного стану [12, с. 77].

Україна запровадила інноваційний підхід у протистоянні російській агресії, залучивши громадян до участі в кіберпросторі шляхом створення так званої «ІТ-армії». У межах цієї ініціативи користувачі мережі активно долучаються до кібероперацій, спрямованих на підрив інформаційної та цифрової інфраструктури держави-агресора. Фахівці з кібербезпеки, які діють на стороні України та здійснюють координацію дій, що включають кібератаки на державні російські вебресурси, збирання розвідувальної інформації, блокування пропагандистських платформ, а також поширення достовірної інформації з метою протидії ворожим дезінформаційним кампаніям. Такий підхід підкреслює трансформацію воєнного протистояння в площину кібербезпеки та інформаційного опору, у якому цивільне суспільство відіграє важливу роль.

Отже, в умовах сучасної гібридної війни контроль над інформаційним простором набуває особливої актуальності та реалізується через низку цілеспрямованих заходів, спрямованих на забезпечення повної інформаційної безпеки країни [25, с. 139]. Серед ключових інструментів такого контролю можна виокремити: підтримання стійкої роботи й оперативного оновлення офіційних вебресурсів державних інституцій, зокрема сайтів Президента України, Служби Безпеки України, Збройних Сил України тощо; активне ведення офіційних вайбер та телеграм каналів органів виконавчої влади, як-от Міністерства цифрової трансформації та Міністерства охорони здоров'я; створення каналів комунікації у месенджерах для посадових осіб й керівників обласних та районних державних адміністрацій; поширення актуальної інформації через офіційні сторінки державних структур у соціальних мережах, наприклад, сторінки у соцмережі Facebook Збройних Сил України та Кабінету Міністрів України. Важливою складовою також є щоденна публікація відеозвернень Президента України до громадян, що сприяє підтриманню прямої комунікації з населенням. Крім того, стратегічна координація інформаційної політики держави здійснюється через єдину інформаційну платформу «Єдині новини», яка була створена Рішенням

Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року та набула чинності Указом Президента [36]. Ці заходи забезпечують ефективну комунікацію держави з громадськістю та сприяють протистоянню інформаційним небезпекам.

Інформаційно-психологічна війна виступає складовою частиною агресивної політики рф проти України, української нації зокрема та міжнародної спільноти загалом. Хоча на початковому етапі ця війна давала певні результати, наразі вона ефективно функціонує у якості інструмента пропагандистського тиску та поширення дезінформаційних повідомлень на аудиторію російського населення. Україна продовжує нарощувати ефективність інформаційного протистояння, що супроводжується реальними результатами на фронті.

Зміцнення позицій України в інформаційному просторі є стратегічно важливою метою для представників державної влади, дипломатії, журналістської спільноти, публічних персон та широкого загалу громадян. Основною метою такого лідерства є донесення об'єктивної інформації до міжнародної спільноти маючи на меті надання адекватної оцінки дій російської федерації в ході воєнного конфлікту. У свою чергу, це сприяє впровадженню санкцій щодо країни-агресора та мобілізації підтримки шляхом надання оборонної та фінансової підтримки для потреб української армії.

На міжнародному рівні уряди країн оперативно ідентифікували дезінформацію як суттєвий виклик, спричинений повномасштабним воєнним вторгненням рф в Україну. У відповідь на це було ініційовано низку заходів, зокрема активно викривали пропагандистські наративи та методи, застосовувані російською владою, приймали санкційні пакети на медіа-ресурси та окремих представників й підтримували розвиток незалежних медіа як у своїх країнах, так і в рф та Україні. У цей час міжнародні організації впроваджували програми фактчекінгу та інформаційних маніпуляцій й забезпечували технічну підтримку та забезпечували платформи для обміну достовірною інформацією з метою протидії інформаційним викликам.

Водночас, отримані уроки з реагування державних органів на проблему поширення дезінформаційних матеріалів на початку воєнного конфлікту - не

завжди можуть бути безпосередньо застосовані у мирний період через особливі складнощі та невідкладність обставин, викликаних воєнним конфліктом. Триваюча воєнна агресія РФ проти України зумовлює потребу в детальному аналізі й пошуку балансу між ефективною боротьбою з дезінформацією та гарантуванням свободи преси, а також запровадженням заходів, спрямованих на укріплення інфраструктури інформаційної безпеки та сприяння розвитку демократичних інституцій.

Висновок до розділу

Російська агресія проти України - унікальний феномен у системі сучасних міжнародних відносин, що здійснюється з грубим порушенням міжнародних норм і суперечить інтересам забезпечення стабільності в Європейському регіоні. Водночас ця агресія не є спонтанним кроком російського керівництва, а є результатом тривалого політичного курсу, у центрі якого перебуває інформаційна війна як ключовий елемент стратегії.

На сьогоднішній день ключовою цілю російської дезінформації та пропаганди є дискредитація української влади, Збройних Сил України та суспільства загалом, що реалізується через поширення недостовірної інформації щодо України. Аналіз показує, що в інформаційному протистоянні між РФ й Україною сьогодні використовуються як традиційні методи, зокрема формування образів ворога як зовні так й всередині, поширення й імплементація міфів, дезінформування та псевдоісторичних наративів, так і відносно нові підходи, зокрема модель віртуалізації.

У період розвитку України як суверенної держави, після того як була здобута незалежність - спостерігався низький рівень підготовленості суспільства до захисту від та маніпуляцій свідомістю, що становило значний виклик. Такий стан може бути зумовлений недостатнім рівнем інформаційної грамотності населення, браком знань про методи маніпуляції та їх шкоду та наслідки.

Додатково слід відзначити слабкість державної системи протидії маніпулятивним впливам.

Порівняно з попереднім періодом, зокрема з відкритою агресією 2014 року, на сьогодні можна зазначити, що Україна значно підвищила рівень своєї готовності до участі в інформаційній війні. Було чітко визначено ефективні канали комунікації з громадськістю, що сприяло запобіганню поширенню панічних настроїв. Крім того, встановлено продуктивну взаємодію із європейськими партнерами, що отримували достовірні та об'єктивні дані щодо перебігу військових дій. Активна діяльність українських засобів масової інформації, незалежних експертів та військ призвела до втрати російською пропагандою впливових позицій на міжнародній арені, внаслідок чого вона була змушена зосередитись на внутрішньому інформаційному просторі, у якому, на жаль, показує певні успіхи.

Заходи, які впроваджуються українською владою у тісній взаємодії з громадянським суспільством та міжнародними партнерами з метою протидії інформаційному впливу російської федерації, створюють важливі перспективи та надають цінні уроки щодо ефективних методів боротьби з дезінформацією та маніпулятивним контентом у контексті інформаційних атак.

Ефективне протидіяння інформаційній агресії потребує розробки та реалізації комплексних стратегій, що охоплюють освітні ініціативи, розвиток медіаграмотності, посилення кібербезпеки, а також державні заходи, спрямовані на виявлення та нейтралізацію дезінформації. Удосконалення правового регулювання у сфері протидії інформаційним війнам та запобігання негативному інформаційно-психологічному впливу у масштабах національної системи України є вкрай

ВИСНОВОК

Проблема інформаційної війни у сучасному світі є надзвичайно актуальною і викликає значну увагу як науковців, так і практиків у сфері інформаційної безпеки. Складність цього явища зумовлена різноманітністю підходів до його визначення, класифікації та методів ведення. Через різні авторські позиції досі не існує єдиного уніфікованого визначення інформаційної війни, що ускладнює створення універсальних інструментів боротьби з нею.

В широкому розумінні інформаційне протистояння - це негативне інформаційне втручання направлене на противника, який має на меті підірвати його безпеку та контроль над інформаційним простором. Водночас у вузькому, військовому сенсі, це специфічне воєнне протистояння, що відбувається у інформаційній сфері з метою досягнення односторонніх переваг у зборі, обробці та використанні інформації. Як складна форма конфронтації, інформаційна війна ведеться між різноманітними суб'єктами - державами, неурядовими організаціями, економічними структурами - та передбачає комплексні заходи з завдання шкоди інформаційному потенціалу ворога та підтриманні безпеки у власній інформаційній сфері.

З метою більш детального вивчення явища інформаційної війни в сучасних наукових дослідженнях сформовано низку концептуальних підходів: геополітичний, соціально-комунікативний, військово-стратегічний, віртуально-кібернетичний, маніпулятивно-психологічний, конфліктологічний та комплексний. Кожен із них висвітлює певні аспекти природи, сутності та технологій інформаційної війни, підкреслюючи її багатогранність. Особливу роль у цьому контексті мають значення технічні та комунікативні засоби, а також психологічний вплив на світогляд, цінності та поведінку учасників інформаційного простору, що актуалізує необхідність врахування культурних і психологічних особливостей.

За умов стрімкого розвитку інформаційних технологій методи і засоби реалізації інформаційної війни та кампаній постійно модернізуються, що створює

виклики для дослідників і практиків інформаційної безпеки. Основні техніки інформаційного протиборства можуть включати поширення дезінформації, фейкових новин, проведення кібератак, застосування соціальної інженерії, інформаційних блокад, вплив у соціальних мережах тощо. Сучасні засоби ведення інформаційного протистояння базуються на програмно-комп'ютерних технологіях, радіоелектронній боротьбі, лінгвістичних методах та пропагандистських кампаніях, що реалізуються через різні інформаційні формати - текстові, візуальні, аудіо- та відеоматеріали.

Інформаційна війна реалізується через різноманітні моделі, зокрема дезінформаційні кампанії, масові комунікації, пропагандистські стратегії, які спрямовані на маніпуляцію масовою свідомістю. В сучасному світі вона стала окремою категорією війни, де головною метою є вплив на суспільство маючи як ціль отримання політичних, економічних та ідеологічних переваг. Причини ведення інформаційних конфліктів, що можуть включати прагнення домінування у глобальному масштабі, активну конкуренцію за контроль над інформаційним простором, а також просування ідеології глобалізації, руйнування державності супротивника, а також застосування маніпулятивних і психологічних інструментів. Ці чинники формують актуальну ситуацію в сфері інформаційних протистоянь, у якій суб'єкти різного типу конкурують за панування в інформаційному полі та формування громадської думки.

Інформаційні конфлікти чинять руйнівний вплив на розвиток соціальної системи, перш за все через розповсюдження маніпуляцій, дезінформації та зниження довіри до офіційних джерел інформації. Вони змінюють політичні реалії, впливають на геополітичну ситуацію, спричиняють соціальну дестабілізацію та внутрішні конфлікти. Внаслідок цього держави змушені переглядати стратегії інформаційної безпеки, впроваджуючи нові механізми захисту та протидії інформаційним викликам.

Особливо актуальним у цьому контексті є приклад інформаційної війни, що ведеться проти України. Російська Федерація протягом понад трьох десятиліть здійснює комплексні інформаційні атаки, спрямовані на дезінтеграцію української

державності, ініціювання внутрішніх суперечок та дискредитація України в міжнародних відносинах. З початку широкомасштабної війни 2022 року інформаційна боротьба стала невід'ємною складовою гібридної агресії. Кремль застосовує всі доступні канали - соціальні мережі, Інтернет, телебачення, друковані ЗМІ, кінопродукцію - для поширення пропагандистських та фейкових повідомлень, які становлять загрозу для національної безпеки України.

В ході російсько-українського конфлікту були виявлені значні недоліки української системи інформаційної безпеки, що вимагає подальшого вдосконалення нормативно-правових, інституційних і технічних механізмів захисту. Проте Україна успішно протистоїть російській інформаційній агресії завдяки спільним зусиллям влади, експертного середовища, ЗМІ, військових та міжнародних партнерів. Значна увага приділяється підвищенню медіаграмотності населення, що допомагає громадянам розпізнавати пропаганду і фейки. Це сприяє втраті Росією вигідних позицій у зовнішньому інформаційному просторі і змушує її зосереджуватися на внутрішньому споживачеві, де її вплив залишається більш ефективним.

В сучасних умовах вкрай необхідною є створення ефективної системи інформаційної безпеки України, яка включає розробку та впровадження дієвих стратегій виявлення і реагування на дезінформацію, зміцнення кібербезпеки, розвиток прозорих і надійних інформаційних каналів, а також активну комунікацію влади з населенням. Важливо враховувати міжнародний досвід боротьби з інформаційними загрозами, налагоджувати співпрацю з міжнародними організаціями для виявлення джерел дезінформації і розробки механізмів спільної протидії.

Таким чином, інформаційна війна - це складне багатогранне явище, яке потребує комплексного підходу для її розуміння і подолання. Вона охоплює технічні, психологічні, соціокультурні, політичні й правові аспекти, що робить її однією з найважливіших сфер сучасного глобального конфлікту. В умовах сьогодення забезпечення інформаційної безпеки стає ключовим фактором

збереження суверенітету, стабільності та розвитку держави, що особливо яскраво ілюструє досвід України у протистоянні з агресором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Більовська Ю.І. Особливості ведення інформаційної війни рф проти України. Матеріали Восьмої всеукраїнської студентської наукової конференції «Актуальні проблеми соціальних комунікацій» 30 травня 2022 р. Київ: ФМВ НАУ. 2022. С. 9-12.
2. Валюшко І.О. Інформаційна безпека України в контексті російсько-українського конфлікту. Дист. к. політ. н. Дипломатична академія України при МЗС України. Київ: 2018. 210 с.
3. «Вперед у світле минуле», або як російська пропаганда маніпулює на ностальгії за СРСР [Електронний ресурс]. — URL: <https://armyinform.com.ua/2020/12/17/vpered-u-svitle-mynule-abo-yak-rosijska-propaganda-manipulyuyue-na-nostalgiyi-za-srsr/> (дата звернення: 18.04.2025).
4. Гібридна війна і журналістика. Проблеми інформаційної безпеки: навчальний посібник / за заг. ред. В.О. Жадька; ред.-упоряд.: О.І. Харитоненко, Ю.С. Полтавець. — Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 356 с.
5. Глушко А. Візуальні засоби мови ворожнечі як інструмент інформаційної війни. Діалог: медіа-студії. 2017. Вип. 23. С. 99-116.
6. Горбань Ю. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення. Вісник Нац. академії держ. управління при Президентові України. 2015. Вип. 1. С. 136-141.
7. GEC Special Report: Pillars of Russia's Disinformation and Propaganda Ecosystem [Електронний ресурс]. — URL: <https://2021-2025.state.gov/russias-pillars-of-disinformation-and-propaganda-report/> (дата звернення: 18.05.2025).
8. Джус О.А. Концептуальні основи ведення інформаційної війни в сучасних умовах збройної агресії рф проти України. Політологічний вісник. 2022. № 88. С. 189-201.

9. Довгань Б.В., Мартинюк О.В. Становлення та розвиток поняття інформаційної війни. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2020. № 12. С. 51-56.

10. Доктрина інформаційної безпеки України. Затверджено Указом Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017 [Електронний ресурс]. — URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374> (дата звернення: 20.05.2025).

11. Дубас О. Інформаційна війна: нові можливості політичного протистояння. Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації. 2010. № 1. С. 69-73.

12. Дунаєва Л.М. Дезінформаційні виклики під час російсько-української війни: політологічний аналіз. Політикум: наук. журнал. 2022. № 5. С. 73-78.

13. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» [Електронний ресурс]. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80/94-вр> (дата звернення: 12.03.2025).

14. Закон України «Про медіа» від 15 грудня 2022 року № 2849-IX [Електронний ресурс]. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2849-20> (дата звернення: 20.05.2025).

15. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII [Електронний ресурс]. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 12.03.2025).

16. Інформаційна війна як складова гібридної війни [Електронний ресурс]. — URL: <https://4studio.com.ua/novyny/informatsijna-vijna-yak-skladova-gibrydnoyi-vijny/>

17. Інформаційна війна коштує росії 4 мільярди [Електронний ресурс]. — URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-other_news/1823641-informatsiyna_viyna_koshtue_rossii_4_milyardi_2030605.html (дата звернення: 18.05.2025).

18. Калініченко Б. Визначальні напрями формування стратегії протистояння інформаційній війні. Держава і право. Серія: Політ. науки. 2019. Вип. 83. С. 61-73.

19. Конотопенко О.П. Засоби і методи інформаційної війни в українському просторі. — Київ: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова. 2018. — 356 с.

20. Ліпкан В.А., Максименко Ю.Є., Желіховський В.М. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції: навч. посібник. Київ: КНТ. 2006. 280 с.
21. Лубкович І.М. Місце українських медіа в інформаційній війні 2013-2014 рр. Наукові записки інституту журналістики, № 56. С. 182-187.
22. Магда Є.В. Гібридна війна: вижити і перемогти. 2015. Харків: Віват. 304 с.
23. Малик Я.Й. Інформаційна війна і Україна. Демократичне врядування. 2015. Вип. 15. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2015_15_3 (дата звернення: 20.05.2025).
24. Меренюк С., Меренюк Х. Україно-російська гібридна війна. Україна в умовах трансформації міжнародної системи. Львів: 2019. С. 47-51.
25. Младьонова А.Д. Інформаційна війна і політика безпеки: політико-правовий вимір: дист. д-ра філософії. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2022. 200 с.
26. Ніколаєць Ю. Інформаційно-комунікаційний простір України в умовах російсько-української війни. Сіверянський літопис. 2023. № 2. С. 140-152.
27. Парфенюк І. Інструментарій інформаційних війн: традиційні та новітні засоби. Вісник Книжкової палати. 2019. № 1. С. 7-10.
28. Пашков М. Російська інформаційна експансія: український плацдарм [Електронний ресурс]. — URL: <https://razumkov.org.ua/statti/rosiyska-informatsiyna-ekspansiya-ukrayinskyu-platsdarm> (дата звернення: 20.10.2023).
29. Патлашинська І.В. Сучасна російсько-українська інформаційна війна: завдання, методи та особливості використання. Регіональні студії. 2022. № 28. С. 84-87.
30. Немченко Ю.В. Людина і безпека в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс]. — URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36932/Nemchenko.pdf?sequence=1> (дата звернення: 10.03.2025).
31. Почепцов Г. Інформаційні війни. — Київ: Вакаер, 2000. 576 с.

32. Почепцов Г. Сенси і війни: Україна і росія в інформаційній та сенсиовій війнах. Київ: 2016. 151 с.
33. Почепцов Г. Інформація й дезінформація. Київ: Ніка-Центр, 2001. 256 с.
34. Семен Н.Ф. Російські інтернет-ресурси як чинник інформаційної війни проти України: дист. канд. соц. наук. Рівне: 2018. 260 с.
35. Стадник А.Г. Основні моделі організації інформаційних війн та їх різновиди. Соціальні технології. 2015. Вип. 67-68. С. 81-91.
36. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 березня 2022 року "Щодо реалізації єдиної інформаційної політики в умовах воєнного стану". URL: <https://www.rnbo.gov.ua/ua/Ukazy/5295.html> (дата звернення: 23.04.2025).
37. Фещенко І. Інформаційна війна як органічна складова сучасного збройно-політичного конфлікту. Філософія та політологія в контексті сучасної культури. 2021. Вип. 13. С. 96-103.
38. Чмир Я. Інформаційна війна як ключова загроза демократичному державотворенню України. Державноуправлінські студії. 2019. № 10. С. 1-11.
39. Шевчук П.І. Інформаційно-психологічна війна росії проти України: як їй протидіяти. Демократичне врядування. 2014. Вип. 13. [Електронний ресурс]. — URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/DeVr_2014_13_11 (дата звернення: 10.04.2025).
40. Шугаєв А.В. Феномен інформаційної війни. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2019. № 4. С. 151-156.
41. Щеголь А.В. Інформаційна війна в умовах міжнародного збройного конфлікту на території України. Матеріали Восьмої всеукраїнської студентської наукової конференції «Актуальні проблеми соціальних комунікацій». 2022. С. 138-140.
42. Шпига П.С., Рудник Р.М. Основні технології та закономірності інформаційної війни. Проблеми міжнародних відносин. 2014. Вип. 8. С. 326-339.
43. Яфонкін А., Шевчук В. Інформаційна війна проти держави та інформаційна безпека України. Форум права. 2017. № 5. С. 466-472.

44. «Як маніпулюють інформацією?» [Електронний ресурс]. — URL: https://web.archive.org/web/20250425025630/http://mediadriverr.online/manipuliatsiyi_t_a_propahanda/yak-manipulyuyut-informatsiyeyu/ (дата звернення: 12.05.2025).
45. Atlantic Council. Russia's Information War Against Ukraine [Електронний ресурс]. – <https://civil.ge/archives/526619> (дата звернення: 02.06.2025).
46. Center for Strategic and International Studies (CSIS). The Weaponization of Information: The Case of Ukraine [Електронний ресурс]. – <https://www.csis.org/topics/crisis-crossroads-ukraine> (дата звернення: 02.06.2025).
47. The fact-checked disinformation about the war in Ukraine detected. EDMO. [Електронний ресурс]. – <https://edmo.eu/thematic-areas/war-in-ukraine/the-fact-checked-disinformation-detected-in-the-eu> (дата звернення: 02.06.2025).
48. ^{Giles} К. Handbook of Russian Information Warfare. NATO Defense College, Research Division. 2016. 48 p.
49. Helmus T.C. Russian Social Media Influence: Understanding Russian Propaganda in Eastern Europe. RAND Corporation. 2018. 120 p.
50. Jaitner M., Skopik F., Rizoiu M.A. Information warfare and fake news in the context of the Ukraine conflict. Journal of Strategic Security. 2020. Vol. 13, № 3.
51. Jowett G.S., O'Donnell V. Propaganda & Persuasion. 7th ed. Thousand Oaks: SAGE Publications. 2018. 352 p.
52. Pomerantsev P. Russia and the Menace of Unreality: How Vladimir Putin is revolutionizing information warfare [Електронний ресурс]. – <https://counterpoint.uk.com/wp-content/uploads/2018/06/Russia-and-the-Menace-of-Unreality-The-Atlantic.pdf> (дата звернення: 22.05.2025).
53. Pomerantsev P. This Is Not Propaganda: Adventures in the War Against Reality. London: Faber & Faber. 2019. 336 p.
54. The Russian Propaganda Machine: Mechanics and Success. Harvard University. Davis Center. [Електронний ресурс]. <https://daviscenter.fas.harvard.edu/russian-propaganda-machine-mechanics-success> (дата звернення: 05.04.2025).

55. Yablokov I. Conspiracy theories as a Russian public diplomacy tool: The case of Russia Today (RT). 2015. Vol. 35, № 3-4. P. 301-315.
56. Yakimenko M. Cyber and information warfare in Eastern Europe: The evolving nature of conflict. *Security and Defence Quarterly*. 2021. Vol. 34, № 1. P. 88-105
57. Yakovlev A. Information warfare and hybrid threats in the context of the Ukraine conflict. *Journal of Strategic Studies*. 2018. Vol. 41, № 4. P. 579-603.
58. Yanitsky O. Social media manipulation in modern hybrid conflicts: Lessons from the Russia-Ukraine war. *Media, War & Conflict*. 2020. Vol. 13, № 1. P. 22-37.
59. Yatsenko V. Psychological operations in the information space during armed conflicts. *International Journal of Intelligence and Counter Intelligence*. 2019. Vol. 32, № 2. P. 254-275.
60. Libicki M.C. *What is Information Warfare?* Washington: Center for Advanced Concepts and Technology Institute for National Strategic Studies. 1995. 104 p.